

scen utan gränser

rajaton näyttämö

Från Teatergrannar till Scen utan gränser

Utvärdering av
scenkonstsamarbete mellan
Sverige och Finland 2011–13
samt dess framtid

RIITTA SEPPÄLÄ

Innehåll

1.	Samarbetets bakgrund och utredningens uppdrag	3
2.	De kulturpolitiska utgångspunkterna och målen för samarbetet	6
3.	Interaktivitet, konstnärligt samarbete och kulturutbyte	8
3.1.	Turnéer, gemensamma produktioner och konstnärsutbyte	8
3.2.	Ny Dramatik/Uusi draama och FINNDrama	13
4.	Teatertekniskt samarbete och innovationer	17
4.1.	Bakgrund till samarbetet	17
4.2.	Scenrum.nu och andra tekniska lösningar för turnéverksamheten	18
4.3.	Textning av teaterföreställningar och ökad tillgänglighet	19
4.4.	Tekniska innovationer	20
5.	Kompetensutveckling och ledarskap	24
5.1.	Lärande i nätverk	24
5.2.	Förslag till fortsatta åtgärder och utvecklingsprojekt (från teaterchefsmötet i Umeå)	25
6.	Administration och ekonomi	28
7.	Sammanfattning och förslag	32
8.	Tack	37
Bilagor		
•	Koordinering	38
•	Mätbarhetsdokument	39
•	Publikkommentarer	40
•	Kontaktinformation	41

1. Samarbetets bakgrund och utredningens uppdrag

Samarbetet mellan Sverige och Finland har långa traditioner som vilar på ländernas gemensamma historia, språkliga närhet och mångsidiga kontakter. Det nordiska samarbetet och i synnerhet det finlandssvenska teaterfältets starka band till Sverige har i flera decennier berikat scenkonsten i Finland, men det finska teaterfältets kontakter med Sverige har allteftersom falnat sedan 1970-talet. När Riksteatern inledde sina turnéer i Finland 2004 och när dessa 2008 vidgades till ömsesidigt turnésamarbete kom det fram önskemål om att samarbetet ska utvecklas och bli mer mångsidigt. Birgitta Englin som utsågs till verkställande direktör för Riksteatern 2005 var initiativtagare till en vidgning och fördjupning av samarbetet och hon fick också gensvar hos de teatrar i Finland som har deltagit i turnésamarbetet. Målen för en vidgning av det svensk-finländska samarbetet fastställdes första gången 22.10.2009 i form av en avsiktsförklaring mellan Riksteatern, den tvåspråkiga teatern Uusi Teatteri / Nya finska teatern som verkar i Sverige samt de åtta teatrar i Finland som deltagit i samarbetet.

Den svenska parten i avsiktsförklaringen, Riksteatern, är en rikstäckande organisation som är både en folkrörelse och en nationell svensk teaterinstitution. Genom sina 40 000 medlemmar verkar

Riksteatern i hela Sverige och når årligen en publik på över en miljon åskådare. Riksteatern har ett stort nätverk inom hela det svenska teaterfältet och samhället där den är en betydelsefull kulturpolitisk aktör. Någon motsvarande organisation finns inte i Finland. En vidgning av samarbetet enligt beskrivningen i avsiktsförklaringen förutsatte att det finländska teaterfältet engagerade sig på bred front i en fördjupning av det svensk-finländska samarbetet.

Förutsättningarna för en utveckling av samarbetet och det finländska teaterfältets engagemang utreddes under hösten 2010. Utredningen byggde på aktiv dialog mellan utredaren, styrgruppen som hade sammankallats som stöd i arbetet samt övriga aktörer på fältet. Samtidigt diskuterades även frågan om hur samarbetet borde organiseras. Utredningen om det svensk-finländska teatersamarbetet och en utveckling av arbetet slutfördes 31.10.2010 under namnet *Teatergrannar - Teatterinaapurit* och resulterade i grundandet av en gemensam samarbetsplattform *Scen utan gränser / Rajaton näyttämö*.

Ansvar för samordningen av samarbetet delades 2011-2013 av Riksteatern och Hanaholmen - Kulturcentrum för Sverige och Finland. Utöver aktörer

inom teaterfältet inbjöd man till samarbetsplattformen även representanter för utbildning och forskning inom området samt samarbetsparter som arbetade sektorsöverskridande över verksamhetsområdena från båda länderna. En avsiktsförklaring för fortsatt och fördjupad samverkan mellan Sverige och Finland avseende scenkonstverksamhet undertecknades 25.11.2011.

Utöver Hanaholmens kulturcentrum och Riksteatern deltog Teatterin tiedotuskeskus -Teaterinfo Finland (TINFO), Teatterikeskus - Teatercentrum, Suomen Teatterit - Finlands Teatrar (STEFI), Tampereen Yliopiston Tutkivan teatterityön keskus (Centre for Practise as Research in Theatre vid Tammerfors universitet, T7/UTA) och nio finländska samarbetsteatrar, Espoon kaupunginteatteri - Esbo stadsteater, Tampereen Työväen Teatteri (Tammerfors arbetarteater), Åbo Svenska Teater, Oulun kaupunginteatteri (Uleåborgs stadsteater), Wasa Teater, Kokkolan kaupunginteatteri (Karleby stadsteater), Jyväskylän kaupunginteatteri (Jyväskylä stadsteater), Kotkan kaupunginteatteri (Kotka Stadsteater), Kuopion kaupunginteatteri (Kuopio stadsteater) och från Sverige Läns-teatrarna i Sverige, Svensk Teaterunion, Svensk Scenkonst, KTH (Kungliga Tekniska Högskolan, School of Computer, Science and Communication), Stockholms Dramatiska Högskola och Uusi Teatteri/Nya finska teatern i utvecklandet av samarbetet. Avsiktsförklaringen undertecknades dessutom av Finlandsinstitutet i Stockholm och Kulturfonden för Sverige och Finland.

Det var en krävande uppgift att arbeta fram och nå samförstånd om utvecklingsområdena för samarbetet och innehållet i avsiktsförklaringen samt att inleda samarbete inom scenkonsten och att bygga upp ett gränsöverskridande samarbete mellan länderna först i det egna landet och därefter mellan länderna, vilket tog mycket tid och energi un-

der det första verksamhetsåret. Arbetet var framgångsrikt. Det resulterade i *Scen utan gränser*, på finska *Rajaton näyttämö*, som är en plattform för gränsöverskridande branschutveckling som syftar till att utveckla båda länders scenkonst och att uppnå långsiktigt samarbete. Bara detta är en prestation på så kort tid, men man fick även i gången egentliga verksamheten. Utöver turnéverksamhet ägnade man sig i samarbetsforumet 2011-2013 åt produktionssamarbete, export av pjäser och samarbete i syfte att utveckla teatertekniken, innovationerna, kompetensen och nätverkandet. Den svenska och finska statens restriktiva hållning till finansiering av verksamheten var en besvikelse och försvårade dessutom samarbetet mellan parterna. Tack vare att parterna lyckades få ihop finansiering från olika källor övervanns de inledande svårigheterna och samarbetet expanderade.

Administrationn organiserades så att man bildade en nationell styrgrupp i varje land och dessutom en gemensam styrgrupp. Verksamheten inom utvecklingsområdena styrs av nationella och bilaterala styr- eller samarbetsgrupper.

När det tidsbestämda uppdraget upphörde i början av 2014 avstod Hanaholmen från samordningsansvaret, men åtog sig att fortsättningsvis delta som seminariearrangör, och vid sidan av Esbo stadsteater och Sveriges ambassad i Helsingfors, som samarbetspartner i arbetsgruppen för turnéverksamheten i Finland. Även Riksteatern avsåg sig samordningsansvar. Därtill skedde också under denna tid ett ledningsbyte på Riksteatern och därmed ett behov att ompröva Scen utan gränserns omfattning och samordningsansvar.

När denna rapport skrivs under våren 2014 fortsätter samarbetet mellan Riksteatern och Hanaholmen i syfte att utveckla den kommande verksamhetsstrategin och organisationen för det svensk-

finländska scenkonstsamarbetet, även om samordningen sker med knappare resurser än tidigare. Riksteatern administrerar och underhåller webbplatsen *Scen utan gränser – Rajaton näyttämö* och arbetsytan inom *Google Drive* samt ombesörjer information och synlighet i sociala medier som Facebook.

I *Scen utan gränser – Rajaton näyttämö* har det svensk-finländska samarbetet en välfungerande plattform för fortsatt samarbete i ett gemensamt nätverk. De olika samarbetsformerna och projekten som har igångsatts inom nätverket fortsätter livligt. Intresset för grannlandets scenkonst har ökat och resulterat i att turnéverksamheten och det övriga samarbetet mellan Sverige och Finland har stärkts. Riksteatern deltar som aktiv aktör i alla samarbetsgrupper som främjar samarbetet, som till exempel utvecklandet av turnéstrategin och exporten av pjäser, arbetet med att förbereda samproduktioner i länderna samt det teatertekniska utvecklingssamarbetet. Tillsammans med sina samarbetspartner ordnar Riksteatern bilaterala träffar för scenkonstfältet samt håller kontakt med de nordiska kollegorna som har deltagit i de olika projekten inom ramen för *Scen utan gränser – Rajaton näyttämö*. Man vill hålla dörren öppen för att det bilaterala samarbetet ska kunna vidgas till ett nordiskt samarbete.

I den nya situationen ägnar man sig i båda länderna åt överväganden om det fortsatta scenkonstsamarbetet mellan länderna samt om samordningsansvaret och eventuella kommande samarbetsformer. Man har tillsammans kommit överens om att Hanaholmen ska ordna ett svensk-finländskt seminarium i oktober 2014.

För att förbereda diskussionerna bland aktörerna och i samband med det kommande seminariet har Riksteatern och Hanaholmens kulturcentrum begärt att Riitta Seppälä som genomförde

utredningen *Teatterinaapurit – Teatergannar* ska utvärdera plattformen *Scen utan gränser* utifrån de uppsatta målen och uppdragen för samarbetet. I uppdraget ingick även att ta fram en översikt över de resultat som har uppnåtts i projektet samt synpunkter på det fortsatta behovet av samarbetsplattformen och nätverket och hur arbetet bör organiseras i fortsättningen. Som stöd i arbetet hade hon tillgång till material från plattformen, utvärderingsenkät från styrgrupperna, webbplatsen www.scenutangranser.com och hon kunde också intervjua de inblandade aktörerna. Ann-Cathrine Fröjdö som är projektledare på Riksteatern och koordinatör i Sverige samt Jonas Welander som koordinerat arbetet i Finland åtog sig att ställa upp som stöd i arbetet och de levererade också ett omfattande material till rapportförfattaren.

2. De kulturpolitiska utgångspunkterna och målen för samarbetet

Som kulturpolitiska utgångspunkter för det svensk-finländska samarbetet definierade utredningen *Teatterinaapurit* det nordiska samarbetet, de nära relationerna mellan länderna till följd av Sveriges och Finlands gemensamma historia och kulturarv (vars omfattning kom fram åren 2008–2009 under firandet av Märkesåret 1809), stödet till de språkliga minoriteternas språk och kulturi-identitet i båda länderna, målen för kulturexporten och väckandet av intresse för grannlandets scenkonst samt teaterfältets egna utvecklingsbehov.

Den svensk-finländska samarbetsplattformen *Scen utan gränser*, på finska *Rajaton näyttämö*, som bildades på grundval av utredningen, framhävde i vidgningen av avsiktsförklaringen **de stora utmaningarna för kulturverksamheten som såväl internationellt som i Norden hör samman med den globala ekonomin, de snabba befolkningsförändringarna, nyttjandet av tekniken samt konstens inre förnyelse och förändringar i verksamheten. Parterna uppgav att de har som mål att skapa en verksamhetsmiljö där de tillsammans kan söka lösningar på branschens utmaningar och främja den yrkesmässiga utvecklingen och det gränsöverskridande samarbetet mellan professionerna.**

I avsiktsförklaringen 2011 tog man med som grund för samarbetet ett antal nationella, regionala och internationella kultur- och språkpolitiska mål i båda länderna. Till denna del finns det i avsiktsförklaringen en hänvisning till sex dokument som innehåller visioner för verksamheten:

- Slutdokumentet från den svenska och finska regeringens gemensamma möte i Tavastehus 14.9.2009
- Statsrådets utredning om kulturens framtid (Finlands undervisnings- och kulturministeriets publikation 2011:8)
- Den svenska riksdagens kulturpolitiska mål / Kulturförslag 2011 (www.kulturradet.se)
- Riksteaterns internationella strategi
- Lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk (språklag 2009: 724, Sverige), där bl.a. det finska och samiska språket togs med bland minoritetsspråken
- Utredningen *Teatterinaapurit* - Teatergrannar 2010

Man fastställde följande gemensamma utvecklingsområden och mål för samarbetet

- Interaktivitet & Medskapande / Vuorovaikutus ja yhdessä toteutettu luova toiminta: en ökning av ungdomarnas deltagande och intresse för kulturen och språket
- Konstnärligt utbyte / Taiteellinen vaihto: en förlängning av livscykeln för produktionerna och förbättring av konstnärernas arbetsmarknad med hjälp av bilateralt kulturutbyte och gemensamma satsningar
- Teknik & Innovation / Tekniikka ja innovaatiot: att stödja forskningen om virtuella arenor, konstnärligt arbete och kulturkonsumtion samt att utveckla synergien mellan virtuella och verkliga kulturarenor
- Kompetensutveckling & Ledarskap / Osaamisen kehittäminen ja johtajuus: att förnya och utveckla ledarskap och ledningspraxis i bilaterala och nordiska nätverk
- *Scen utan gränser är ett samarbete som är innovativt och kreativt där vi använder och delar våra resurser på bästa sätt och skapar nya möjligheter för verksamhet / Uusia toimintamahdollisuuksia tuottava innovatiivinen ja luova yhteistyö, jossa kumppanuusresursseja hyödynnetään ja jaetaan parhaalla tavalla*
- Ett samarbete mellan scenkonst, näringsliv och utbildningsinstitutioner i Sverige och Finland / Yhteistyö Ruotsin ja Suomen näyttämötaiteen, elinkeinoelämän ja koulutuksen välillä
- *Scen utan gränser är en plattform som främjar minoriteternas kulturella jämlikhet / Vähemmistöjen kulttuurista tasa-arvoa edistävä toiminta-areena*
- Ett samarbete som utvecklar branschteknik, ledarskap och breddar arbetsfältet inom scenkonsten / Teatteriteknikkaa ja johtajuutta kehittävä yhteistyöhanke, joka laajentaa näyttämötaiteen toimintakenttää
- Ett samarbete som skapar ny dramatik som anpassas för nya målgrupper/ Uutta draamaa uusille katsojaryhmille tuottava yhteistyö

Åtgärderna för att uppnå målen, delprojekten, uppgifterna och ansvarsområdena för samarbetspartner formades utifrån utredningen *Teatterinaapurit – Teatergrannar* och vid gemensamma diskussioner.

Samarbetsplattformen *Scen utan gränser – Rajaton näyttämö* som bildades till följd av det här arbetet beskrivs på hemsidorna med följande sammanfattning som är översatt till finska i denna utredning:

- En gränsöverskridande nätverksorganisation som utvecklar scenkonsten och dess roll i ett globalt högteknologiskt samhälle / Rajoja ylittävä verkosto, joka kehittää näyttämötaidetta ja sen roolia globaalissa edistyneen teknologian yhteiskunnassa

Samarbetet och uppnåendet av målen granskas i det följande, varje utvecklingsområde för sig. Utredningens sista kapitel innehåller dessutom en utvärdering av projektets kulturpolitiska mål.

3. Interaktivitet, konstnärligt samarbete och kulturutbyte

3.1. Turnéer, gemensamma produktioner och konstnärsutbyte

Riksteaterns turnéverksamhet i Finland som började år 2004 var starten till ett samarbetsprojekt som år 2008 vidgades till bilateralt turnésamarbete. Turnéverksamheten har ingått och kommer även i fortsättningen att ingå i kärnverksamheten för *Scen utan gränser – Rajaton näyttämö*. Turnéerna berikar det lokala teaterutbudet. För finländarna har verksamheten fört med sig en möjlighet att få ta del av högklassig svensk teaterverksamhet hemma på den egna teaterscenen och att njuta av teaterföreställningar på svenska även på orter där det inte finns någon finlandssvensk befolkning eller teaterverksamhet på svenska. De finländska teatrarnas turnéer i Sverige stärker å sin sida den kulturella identiteten och språkliga kompetensen för de medborgare i Sverige som har sina rötter i Finland samt ger den svenska publiken och svenska teateraktörer en möjlighet att ta del av den finländska scenkonsten. Turnéerna har varit väl mottagna och efterlängtrade i båda länderna.

Den finländska turnéverksamheten har från första början producerats av Esbo stadsteater som på de finländska värdteatrarnas vägnar har förhand-

lat fram ett avtal om turnéerna med Riksteatern samt samlat ihop erforderlig finansiering i Finland och delat upp kostnaderna mellan de finländska samarbetsteatrarna. De finländska värdteatrarnas teaterchefer och Riksteatern har träffats årligen i samband med Tammerfors Teatersommar och tillsammans kommit överens om vilka av Riksteaterns presenterade förslag till pjäser som cheferna för Esbo stadsteater och Åbo Svenska Teater har sett i Sverige ska delta i turnéerna. Vid samma möte har man även lagt fram förslag på vilka finländska produktioner som ska inbjudas att turnera i Sverige efter att representanterna för Riksteatern har sett dem i samband med Tammerfors Teatersommar eller under den finländska teatersäsongen. Utbudet har inte begränsats till samarbetsteatrarnas egna produktioner.

Andra aktiviteter vid sidan av turnéerna som seminarier och diskussioner har fördjupat publikens erfarenheter och vidgat samarbetet så att det bland annat har omfattat nätverket *svenska.nu* och *finnska.nu* samt den svenska ambassaden i Helsingfors och Finlands kulturinstitut i Stockholm (s.k. Finlandsinstitutet), sverigefinska föreningar och åtskilliga andra aktörer i båda länderna, vilket har resulterat i att scenkonstens kontaktyta gentemot det övriga samhället har expanderat.

I Finland har teatrarnas turnéverksamhet traditionellt varit begränsad på grund av strukturella orsaker, men man har dock haft som teaterpolitiskt mål att samarbetet och gästspelsverksamheten framförallt mellan det fria fältet och de fasta professionella teatrarna ska utvecklas. Riksteaterns turnéverksamhet har haft stor betydelse för det finländska scenkonstfältet när det har varit fråga om att utveckla kompetensen om turnéer, en ökning av samarbetet och internationalisering. Turnéverksamheten som redan har pågått i flera års tid har resulterat i att de deltagande finländska och svenska teatrarna och deras personal har utvecklat vänskapsrelationer och ett inbördes förtroende som har gett näring åt ökat samarbete och stärkt ledningens och personalens vilja att även delta i annat inom det svensk-finländska scenkonstsamarbetet.

Ett av de viktigaste resultaten av plattformen *Scen utan gränser – Rajaton näyttämö* har varit en ökning av de finländska teatrarnas turnéer och gästspel i Sverige och en ökning av gemensamma produktioner. Man har fått med nya aktörer i såväl Sverige som Finland. Utöver nätverket av nio mottagande teatrar i Finland har många andra teatrar och mindre aktörer inom det fria fältet fått ta del av Riksteaterns turnéverksamhet. Den personal som har ansvarat för Riksteaterns turnéverksamhet har blivit välbekant i Finland. Det är lätt att förmedla tips om intressanta föreställningar och turnéönskemål per telefon eller e-post.

Följande förteckning över turnéföreställningarna inom ramen för *Scen utan gränser – Rajaton näyttämö* visar att scenkonstutbytet har ökat påtagligt och blivit mångsidigare.

Under jämförelseåret 2008 var endast en finländsk teater, Tammerfors Arbetarteater, på turné i Sverige genom Riksteatern och hade då Juha Jokelas *Fundamentalisti/Fundamentalisten* på repertoaren.

Man förberedde samtidigt redan den första samproduktionen mellan länderna på initiativ av den lilla finländska teatergruppen Blaue Frau. Som banbrytare fungerade Susanna Alakoskis *Svinälängorna* som samproducerades av Wasa Teater, Uusi Teatteri, Blaue Frau och Riksteatern. Pjäsen framfördes över 50 gånger vid en omfattande turné i Sverige och Finland under spelperioden 2009–2010. Som ett samarbetsprojekt mellan Riksteatern och Uusi teatteri genomfördes dessutom år 2010 en gästspelsturné med Topi Mikkola i Rosa Liksoms *Mie olen niin mahtava mies*.

Nästa gemensamma produktion var Sofi Oksanens *Utrensning* som hade premiär 2010 och som var en samproduktion mellan Wasa Teater och Åbo Svenska Teater till vilken även Riksteatern som tredje part anslöt. En turné i Sverige genomfördes 2011. I dessa produktioner ingick även teatertekniskt samarbete. Samma år kunde man på Riksteaternturné i Sverige se Karleby stadsteaters (Kokolan kaupunginteatteri) *Viimeinen aamutähti/Den sista morgonstjärnan* (9 föreställningar) och Svenska Teaterns *Pink Noise* (9 föreställningar). På Riksteaternturné i Finland åkte därutöver Lo Kauppiis pjäs *Bergsprängardöttrar* som visades på 10 orter samt två föreställningar vid Kulttuuritehdas Korjaamos Stage på svenska-festival: *Emil Jensen* och *Ensam Rävthane*. Riksteatern och Uusi Teatteri samarbetade även kring tvåspråkiga barnteaterproduktion *Månen sover/Kuu nukkuu*.

År 2012 framfördes KOM-teaterns *Vadelmavenepäkolainen/Hallonbåtsflyktingen* 11 gånger vid Riksteaterns Sverigeturné. André Wickströms stand up-föreställning *Alla talar svenska – Kaikki puhuvat suomea* åkte runt till 15 orter på Riksteaternturné i Sverige. Kristina Lugns pjäs *Idlaflickorna*, ett turnésamarbete mellan Dramaten och Riksteatern, framfördes vid åtta tillfällen under en turné i Finland. Pjäsen framfördes i Helsingfors, Pargas,

Mariehamn och Vasa. Riksteaterns årliga turné till värdteatrarna i den finländska gästspellslingan bestod av en helaftonföreställning i 2 akter, med två pjäser, *Dödsdansen* (Strindberg) & *Vi har det bra* (Camilla Blomqvist). I samband med detta genomfördes även en publikenkät. Det visade sig att klassikern Strindberg fortfarande lockar publik men att även ny svensk dramatik och Sverige som teaterland intresserar finländarna. Det var också intressant att konstatera att även om publiken värdesätter det faktum att de föreställningar som har turnerat i Finland har varit textade, byggde publikens val ofta på möjligheten att höra rikssvenska på scenen.

I samband med Riksteaterns turnéer har även små fria teatergrupper fått kunskap och erfarenhet om hur en stor teaters turnémaskineri fungerar. Under vårsäsongen 2013 var Takomo-teaterns *Perheenjäsen/En familj* (Milja Sarkola) på turné på sju orter i Sverige och till höstens turné inbjöds Teatteri Avoimet Ovets *Muista minut/Minns mig* (Minna Nurmelin).

Ett bra exempel på det fördjupade samarbetet var Riksteaterns och Regionteater i Blekinge Kronobergs samproduktion av Susanna Alakoskis *Håpas du trifs bra i fängelset* där finländska teaterarbetare svarade för dramatiseringen, regin, scenografin och kläddesignen. Utöver en omfattande turné i Sverige spelades föreställningen år 2013 i Finland bland annat på Wasa Teater och Åbo Svenska Teater. Det var första gången som en svensk regionteater engagerade ett så stort team finländska teaterarbetare på sin teater. Plattformen *Scen utan gränser* tog ytterligare konkret form över såväl språkliga som geografiska gränser genom produktionen. Detta samarbete kunde förverkligas genom att teaterchefen för Blekinge Kronobergs regionteater deltagit i arbetet med *Scen utan gränser* och att det därigenom fanns ett starkt engagemang för det svensk-finländska teatersamarbetet.

Samarbetet mellan Riksteatern och finländska teatrar har fortsatt under 2014. På den samiska nationaldagen 6.2. hade pjäsen *Áillohaš – Solens son/Beaivvi bárdni* som handlar om den samiske konstnären Nils-Aslak Valkeapää premiär vid Finlands Nationalteater. Pjäsen samproduceras av partner från tre olika länder: Beaivváš Sámi Našunálateáhter i Norge, Nationalteatern och Ruska ensemble från Finland samt Riksteatern från Sverige som medverkande i turnésamarbetet. Föreställningen är skriven och regisserad av Ari-Pekka Lahti som i samband med produktionsarbetet kunde dra nytta av de goda kontakter som han hade skaffat sig i samband med att en tidigare produktion i hans trilogi, *Den sista morgonstjärnan*, var på gästspeltorné genom Riksteatern. Föreställningen ges på finska och samiska och den är textad på svenska och engelska.

I mars-april gjorde Arja Saijonmaa en turné i Finland med sin självbiografiska föreställning *Den hemliga stranden / Salainen ranta* som var producerad av Riksteatern och visades på fem orter. Helsingfors stadsteaterns *Sylvi och Anita* (Panu Rajala) turnerade under vårsäsongen på nio orter i Sverige.

Scen utan gränser verkar i bakgrunden även när det gäller produktionssamarbetet mellan sju teatrar i föreställningen *Sylvi* av Minna Canth som hade premiär i Berlin 17.6.2014. I samarbetet deltar även Mikko Roihas Vapaa teatteri (Fria teatern) från Berlin, Klockrike, Kokkolan kaupunginteatteri (Karleby stadsteater), Savonlinnan Teatteri (Nyslotts teater), Wasa Teater, Åbo Svenska Teater och Riksteatern. I produktionen som är tvåspråkig deltar en skådespelare från var och en av de finländska teatrarna. Riksteaterns insats i produktions-samarbetet handlar om knowhow, bland annat användning av Google Drive-arbetsyta och turnéteknik. *Sylvi* visas i Helsingfors i augusti i samband

med Stage-festivalen på Klockriketeatern där föreställningarna fortsätter under hela oktober. *Sylvi* kommer enligt planerna att visas cirka hundra gånger under en årslång turné i Sverige och Finland under produktionsåret 2014–2015. I anslutning till föreställningen ordnar Klockriketeatern seminarie- och workshopverksamhet som inom *Scen utan gränser*. Aktualiteten i tematiken framgår av att samma pjäs, Minna Canths *Sylvi*, kommer under våren 2014 att sättas upp på stora scenen vid Göteborgs stadsteater i regi av Jenny Andreasson. Inte ens finska klassiker sätts upp på svenska scener mer än ytterst sällan.

Gästspelsverksamheten har inte varit beroende enbart av Riksteatern. Finlandsinstitutet i Stockholm som är med i plattformen *Scen utan gränser* har inbjudit flera små finska teatergrupper till Stockholm med omgivning och även Uusi Teatteri har inbjudit barnteatergrupper till sin scen och på turné i Sverige. Intresset för finländsk teater på Dramaten och samarbetet med finländarna började inte genom *Scen utan gränser* utan det kom igång redan tidigare. Dramatens medverkan i nätverket har dock stärkt och vidgat teaterns samarbete med Finland. En viktig insats för det svensk-finländska samarbetet har även gjorts av Turteatern och Länsteatrarna i Sverige.

Ett tydligt exempel på att samarbetet börjat i smått och vuxit till stora mått är berättelsen om den lilla finska gruppens Quo Vadis erfarenheter i samarbetsforumet *Scen utan gränser*. Allt fick sin början 2010 genom FINNDrama där man kunde se Otso Kauttos pjäs *Tyttö tuli! / Det blev en flicka!* som läsdrama på Dramaten. I och med pjäsutbytet inbjöds Seppo Laukkanen som är producent på Dramaten sommaren 2010 att med stöd av Finlands ambassad i Stockholm delta i litteraturveckan Volter Kilpi i Gustavs, där Quo Vadis under ledning av Otso Kautto och Markku

Hoikkala uppträdde i ett jurtatält som var byggt av Markku Hoikkala. Laukkanen blev charmad av jurtateatern och gruppen inklusive jurtan inbjöds till Stockholm med hela repertoaren som bestod av fem pjäser. Gästspelet genomfördes i juni 2011. I jurtan som sattes upp utanför Dramatens huvudingång arbetade Quo Vadis hårt i fem dagar då gruppen framförde alla sina pjäser två gånger om dagen såväl på finska som på svenska. Under gästspelet satte man även upp *Arktisk lycka* i form av en tvåspråkig samproduktion mellan Quo Vadis, Dramaten och sverigefinska Uusi Teatteri. Gästspelet fick stor uppmärksamhet i media och bland annat Svenska Dagbladet publicerade två berömmade recensioner av Quo Vadis föreställningar. Uusi Teatteri blev intresserad av Kauttos och Hoikkalas pjäs *Pelastetaan äiti/Mamma ska räddas* som är översatt till sex språk och samarbetet tog fart. Redan under samma höst framfördes pjäsen i form av en samproduktion mellan Nya finska teatern och Quo Vadis (skådespelare från Nya Finska Teatern, regi, scenografi och kläddesign av Quo Vadis). En finskspråkig version av pjäsen hade premiär i oktober på Finlandsinstitutet i Stockholm och en svenskspråkig version visades på Teater Västmanland i november. Båda språkversionerna är med i Uusi Teatteris repertoar våren 2014.

Strax därefter visade även Turteatern i Kärrtorp söder om Stockholm intresse för teatersamarbetet mellan Sverige och Finland samt ordnade i april-maj 2012 Finimini-festivalen där man bjöd på finsk, finlandssvensk och sverigefinsk scenkonst för barn och vuxna. I repertoaren ingick Quo Vadis med sin jurta, Uusi Teatteri, Helsingforsteatrarna Viirus och Kokoteatteri och inom ramen för FINNDrama som ingår i *Scen utan gränser* framfördes dessutom fyra moderna finska pjäser i form av läsdrama.

Teaterfestivaler erbjuder en naturlig miljö för ökade kontakter och ömsesidigt utbyte mellan konstnärer och annat teaterfolk. I Sverige samlar Teaterbiennalen som idag går under namnet Scenkonstbiennalen en mängd svenska teatrar och teaterfolk vartannat år till en teaterfestival som hålls på olika orter i Sverige. I Finland är Tammerfors teatersommar den viktigaste teaterfestivalen. Förutom de mest intressanta finska teaterföreställningarna visas även internationella toppproduktioner. *Scen utan gränser* har dragit nytta av dessa arrangemang genom att i samband med festivalerna inbjuda teaterfolk att bekanta sig med grannlandets teater och genom att ordna diskussioner och andra program som hör samman med samarbetet mellan Sverige och Finland. Erfarenheterna från dessa träffar har varit inspirerande och engagerande.

Vid 2011 års Teaterbiennial i Gävle ordnade TINFO, Teatterikeskus (Teatercentrum) och Labbet från Finland tillsammans med svenska Teatercentrum, Riksteatern och Svensk Teaterunion program där man presenterade finländsk teater, drama och samarbetsprojekt. Till Scenkonstbiennalen i Jönköping 2013 inbjöd *Scen utan gränser* nordiska kollegor som därmed fick möjlighet att sätta sig in i det svensk-finländska samarbetet i samband med tvådagarsseminariet *Interaktivitet, dramatik och ny teknik* som finansierades med hjälp av pengar bland annat från Nordiska kulturfonden. *Scen utan gränser* har även deltagit i andra festivaler som Stage och Baltic Circle-festivalen i Finland och Riksteaterns teaterdagar i Sverige. Kulttuuritehdas Korjaamo arrangerade 2011 festivalen Stage på svenska dit man inbjöd svenskspråkiga föreställningar i mindre format från både Sverige och Finland. Denna verksamhet har dock inte fortsatt.

Utvärdering, utvecklingsprojekt och framtida utmaningar

Riksteaterns turnéer i Sverige och Finland har varit professionellt genomförda och de har tydligt visat att de uppfyller ett behov. Turnéerna förverkligar samarbetsnätverkets centrala språkliga, kulturella och samhällspolitiska mål.

I och med det ökade teaterutbytet mellan länderna har man kunnat utveckla teaterutbudet och svara mot publikens intresse för grannlandets scenkonst. Man har samtidigt stärkt den finskspråkiga kulturens ställning i Sverige samt åstadkommit större intresse för grannlandets språk och kultur i båda länderna. Samarbetet har framförallt gjort den finländska teatern mer synlig i Sverige.

Tack vare turnéerna har man kunnat förlänga livscykeln för teaterproduktionerna och vidga branschens arbetsmarknad. Sysselsättningsituationen inom det fria teaterfältet och bland unga teaterarbetare har förbättrats tack vare möjligheten att turnera i Sverige. Detta är bara en början om man utgår från behovet.

Det är positivt att konstatera att det redan nu finns exempel på direkt samarbete mellan två eller flera aktörer som har resulterat i samproduktioner eller gästspel. Nätverkets styrka bygger på konstitutionernas och olika intressenters samarbetsvilja och nära kontakter på gräsrotsnivå mellan konstnärer och andra professionella teaterarbetare samt på det mervärde som uppstår genom samarbetet mellan aktörer i två länder. Samarbete är en inspirationskälla som utvecklar och stärker teaterfältet och scenkonsten i båda länderna.

De turnéer som arrangeras i Finland bygger på ett nätverk av mottagande teatrar. Generationsskiftet i teaternas ledning har inte tårt på samarbetsviljan

utan den är fortfarande stark. Eldsjälarna bakom projektet, cheferna för Esbo stadsteater och Åbo Svenska Teater, har sett till att det har blivit så. Esbo stadsteater har från första början fungerat som producent för turnéverksamheten i Finland och kommer att fortsätta med det även efter det nyligen genomförda chefsbytet. Mottagarteaternas kostnader och den ekonomiska risken har hållits på en skälig nivå genom att man har skaffat fram finansiering från olika källor: undervisnings- och kulturministeriet, stiftelser, fonder och näringslivet. Man kommer även i fortsättningen att behöva stöd från alla dessa instanser. Den svenska ambassaden i Helsingfors är en viktig samarbetspartner som framförallt under de första åren hjälpt till med att skaffa fram sponsorer och att söka bidrag från Sverige. Det vore önskvärt att ambassaden återigen skulle engagera sig i att skaffa fram finansiering. Finansieringen av turnéerna har varit och är än idag den största utmaningen. Man måste varje år försäkra sig om erforderlig finansiering. Nedskärningen av anslagen till kulturexporten och det internationella samarbetet är ett hot mot turnésamarbetets fortlevnad.

I Sverige är man på väg att utveckla ett motsvarande turnénätverk. Riksteatern har i samarbete med länsteatern, Uusi Teatteri och Finlandsinstitutet inlett ett utvecklingsprojekt som genomförs åren 2013–15 i form av ett pilotprojekt ”*Samverkan för finska gästspel*”, vars syfte är att skapa en s.k. turné- eller gästspelsslinga bland mottagar-teaternas.

Med hjälp av ett mottagarnätverk för de finska gästspelen försöker man permanenta turnéerna från Finland och det långsiktiga publikarbetet. På så sätt stärker man de regionala verksamhetsförutsättningarna för arrangerandet av kulturaktiviteter för landets finskspråkiga minoritet. Målet är att varaktigt säkra ett gästspel från Finland under höstturnén och ett under vårturnén, varav det

ena gästspelet är i större format och det andra i ett mindre format. Projektet stöder sig på den svenska språklagen och hör samman med *Scen utan gränser*s svensk-finländska turnéverksamhet och erfarenhet. I projektet ingår en plan för hur kostnaderna ska fördelas mellan Riksteatern, mottagar-teatern, kommunerna och landstingen.

Om man åstadkommer ett nationellt mottagarnätverk för turnerande föreställningar från Finland och uppnår målen innebär det en bra chans för det svensk-finländska samarbetet. Turnéverksamheten bör följas upp, analyseras och utvärderas fortlöpande ur såväl svensk som finländsk synvinkel. Upprätthållandet av en hög konstnärlig nivå är en förutsättning för fortsatt samarbete både när det gäller den egna yrkesmässiga samarbetsviljan och publikens uppskattning.

3.2. Ny Dramatik/Uusi draama och FINNDrama

Livfull inhemska dramatik utgör grunden för levande, tidsenlig scenkonstverksamhet. Både i Sverige och i Finland strävar man efter att på olika sätt stödja dramatiker och det nya inhemska dramats livskraft. I Finland arbetar bland annat Konstuniversitetets Teaterhögskola, Kom-teksti, Labbet och dramatikerens eget nätverk Teksti för att stödja ny inhemska drama. Dramatikerens egna förbund arbetar för att förbättra pjäsförfattarnas kulturpolitiska och sociala ställning. Teatrar i båda länderna gynnar i sin repertoar inhemska drama som har fått positivt gensvar hos publiken. Inom ramen för *Scen utan gränser* har Ny Dramatik, ny inhemska dramatik, satts i centrum från första början. För turnéerna har man i huvudsak valt ut inhemska dramatexter, vilket har resulterat i att pjäserna blivit mer kända i grannlandet.

Framförallt finskt drama har hamnat i skuggan i samtliga nordiska länder. I Finland visar man flerdubbelt mer svenskt och nordiskt drama i förhållande till möjligheterna för finsk dramatik att komma upp på grannländernas scener. *Scen utan gränser* har bemött detta problem genom projektet FINNDrama där man åtminstone två gånger per säsong har producerat ny finländsk dramatik i form av läspjäser på svenska. Riksteatern och dess samarbetspartner Dramaten, Uusi Teatteri, Turteatern och Svenska Regissörsföreningen har valt ut de pjäser som produceras som läsdrama utifrån rekommendationerna av TINFO och olika agenter. TINFO har satsat på projektet genom att bevilja översättningsstöd för översättningarna. Dramaten eller Turteatern har producerat läsningarna inför läspremiärerna. Därefter har läsningar uppförts på andra teatrar.

Riksteatern marknadsför projektets läsdramapjäser för länsteatrar och andra samarbetsteatrar och uppmanar samtidigt dessa att ordna läsarrangemang där man visar upp finländskt drama. Arrangemanget har fungerat bra. Det främsta målet, att få med modern finländsk drama på de svenska teatrarnas repertoar i form av kompletta teaterproduktioner är dock ännu inte nått, med undantag för den tidigare nämnda barnteaterproduktionen i mindre format, nämligen Otso Kauttos och Markku Hoikkalas *Pelastetaan äiti / Mamma ska räddas* som har ingått repertoaren för Uusi Teatteri.

Pjäser som har satts upp som läsdramaföreställningar i projektet FINNDrama:

- Hösten 2009: Laura Ruohonen, Sotaturistit / Krigsturister
- Våren 2010 Otso Kautto, Tyttö tuli! / Det blev en flicka!

- Hösten 2010: Ari-Pekka Lahti: Sydänmaa / Hjärtlandet
- Våren 2011 Sirkku Peltola, Pieni raha / En liten slant
- Hösten 2011: Joakim Groth, Remont
- Våren 2012 Juha Jokela, Mobile Horror
- Våren 2012 Saara Turunen, Broken Heart Story
- Våren 2012 Heidi Köngäs, Jokin sinusta / Någonting av dig
- Våren 2012 Saara Turunen, Pupuntyttö / The Bunny girl
- Hösten 2012: Leea Klemola, Kohti kylmempää / Expedition kyla
- Våren 2013 Leea Klemola, Jessikan pentu / Jessikas unge
- Hösten 2013: Sofi Oksanen, Kun kyyhkyselätösivat / När duvorna försvann
- Våren 2014 Gunilla Hemming, Nazifruar

Valet av pjäser för teatrarnas repertoar är en tidskrävande process som består av många faser. I valet deltar både teaterchefer, regissörer och dramaturger. Teaterfolkets möjligheter att sätta sig in i grannlandets teaterkonst och att träffa sina kollegor är av avgörande betydelse när det gäller intresset för mångsidigt samarbete. Man måste reservera tid för att skapa ett inbördes förtroende framförallt när det gäller det konstnärliga samarbetet. Detta är något som man har förstått inom ramen för samarbetsplattformen *Scen utan gränser*.

TINFO och Riksteatern ordnade en första träff för båda ländernas dramatiker och dramaturger i samband med Baltic Circle -festivalen i Helsingfors i november 2011. I arrangemanget som pågick i två dagar deltog tio svenska teaterarbetare och deras finländska kollegor i diskussioner som bland annat handlade om språk, tema, regi, arbetssätt och konstnärsidentitet. Träffarna ägde rum på Teaterhögskolan och Finlands Nationalteater. De upplevdes omedelbart som inspirerande och nyttiga och det kom fram önskemål om fler motsvarande träffar. Redan året därpå ordnade en av de deltagande teatrar, Turteatern, den ovannämnda Finimini-festivalen där man presenterade modernt finskt drama.

Den första träffen resulterade i önskemål om ett nytt inbördes arrangemang i Sverige. Riksteatern, Svenska Regissörsföreningen, Sveriges Dramatikerförbund och Svensk Teaterunion inbjöd således i november 2013 tillsammans med sin samarbetspartner TINFO finländska dramaturger, dramatiker, regissörer och teaterchefer till Stockholm för att lära mer om modern svensk dramatik och dess upphovsmän samt om utbildningen, trenderna och aktuella fenomen. Deltagarna träffade såväl unga som äldre dramatiker och satte sig in i StDH:s (Stockholms Dramatiska Högskola), Svenska Regissörsföreningens, Dramatikerförbundets och Dramalabbets verksamhet samt såg några moderna pjäser och diskuterade med deras upphovsmän. En central målsättning var att bygga upp ett ömsesidigt långsiktigt samarbete mellan svenska och finländska dramatiker, dramaturger och regissörer och promoverare som är intresserade av modernt drama.

Projektet FINNDrama och Ny Dramatik kopplades vid dessa två seminarier smidigt samman på ett naturligt sätt.

Pjäsenturerna spelar en central roll i den internationella spridningen av modern dramatik. *Scen utan gränser* samarbetar med de finska agenturerna Nordic Drama Corner, Agency North och Ace-Production och den svenska agenturen Colombine Teaterförlag. Man har samarbetat med dessa agenturer och det finns anledning att fortsätta utveckla samarbetet.

Utvärdering, utvecklingsprojekt och framtida utmaningar

I utvärderingsrapporterna har FINNDrama-projektet setts som ett framgångsrikt projekt och ett steg i rätt riktning. I de svenska svaren har man fäst uppmärksamhet vid att det inte handlar om ett bilateralt projekt. Detta har försvarats med att finsk dramatik kräver mer promovering – i det tvåspråkiga Finland följer dramaturgerna repertoaren på de svenska teatrar och plockar fram intressanta pjäser för dem som fattar beslutet om teatrarernas repertoar. Detta är inte lika lätt för kollegorna i Sverige. Trots detta finns det behov av promovering även i Finland när det gäller modern svensk dramatik och framförallt upphovsmännen i båda länderna har behov av att kunna träffa varandra, utbyta tankar och stödja varandra.

Det är inte lätt för en pjäs att finna sin väg till grannlandets teaterscener. Till det krävs långsiktigt arbete och personliga relationer. Alla åtgärder som är igångsatta inom ramen för projektet bör fortsätta oförtröttligt för att man ska uppnå målen. Översättningar, turnéer, konstnärsutbyte, samproduktioner, diskussioner, seminarier, träffar för teaterfolk, läsdramer och samarbete mellan teatrar, festivaler, agenturer och andra aktörer inom branschen tjänar alla ett och samma mål: bättre kännedom om grannlandets teater resulterar i mångsidigare repertoarer och starkare personliga inbör-

des relationer mellan de professionella aktörerna inom branschen, varvid erfarenhetsutbytet resulterar i yrkesmässig utveckling. Den ömsesidiga interaktionen i samband med träffarna är till nytta för såväl finländsk som svensk modern dramatik.

Det finns anledning att vidga samarbetsnätverket. Det har varit bra att öppna upp verksamheten i riktning mot teaterregissörerna, och även agenturerna som förmedlar pjäser borde tas med i arbetet på ett mer kontinuerligt sätt. Vid sidan av regissörerna och dramaturgerna spelar teatercheferna en nyckelroll vid valet av repertoarer på teatrarna.

Ingenting kan ersätta den personliga erfarenheten. Möjligheten att kunna uppleva en pjäs på ett främmande språk som levande teater i närvaro av publik visar bättre pjäsens möjligheter än en genomläsning av pjäsen i översättning. Man har skapat tillfällen för detta i samband med att de som har samordnat aktiviteterna inom ramen för *Scen utan gränser* har inbjudit svenska teaterchefer och andra nyckelpersoner att titta på finländsk teater i samband med Tammerfors Teatersommar. Man har även träffats och sett föreställningar i samband med andra festivaler. Även en skraddarsydd inbjudan till en viss föreställning till rätt person på rätt teater kan resultera i lyckat samarbete. För att teaterfolket ska komma närmare varandra i nätverket finns det anledning att fortsätta med de stora satsningarna på nätverkandet mellan teatercheferna och konstnärerna i länderna samt på möjligheterna att se grannlandets föreställningar.

Sverige och Finland är små språkområden där en pjäs inte kommer ut på den internationella marknaden utan exportsatsningar och skickliga översättningar. Inom projektet har man hittills inte satsat på gemensam export av finska och svenska pjäser. Genom det svensk-finländska samarbetet kan man uppnå goda resultat i den internationella promoveringen.

4. Teatertekniskt samarbete och innovation

4.1. Bakgrund till samarbetet

Det svensk-finländska teatertekniska samarbetet har sin bakgrund i Riksteaterns och de finländska mottagarteaternas praktiska samarbete, besök på Riksteatern och Riksteaterns teaterdagar. När turnésamarbetet hade blivit inarbetat ökade behovet att utveckla samarbetet och att utbyta personal i utbildningssyfte. Vid Tammerfors Teaterfestival sommaren 2009 deltog även representanter för teaterteknik och andra sammanslutningar och man kom överens om att inleda teatertekniskt samarbete för turnéverksamheten. Det teatertekniska samarbetet vidgades inom ramen för *Scen utan gränser* till ett utvecklingsområde för teknik och innovation och man bildade en samarbetsgrupp som fick i uppgift att igångsätta och utveckla arbetet.

Suomen Teatterit ry (Teatrarna i Finland r.f.), dvs. STEFI, åtog sig att i samarbete med Riksteatern lägga upp en kunskapsbank om teaterlokaler i Finland. Även Tutkivan teatterityön keskus (Centre for Practise as Research in Theatre), i fortsättningen T7, visade intresse för det svensk-finländska teatersamarbetet.

T7 är en enhet för forskning och expertis inom kommunikation, media och teater vid Tammer-

fors universitet och i dess verksamhet deltar även Tammerfors universitets enhet för forskning om teater och drama, Näyttelijäntönlaitos (Institutionen för skådespelarkonst) och Tammerfors yrkes-högskola. På centret som inledde sitt arbete hösten 2007 utvecklas praxis för teatrarnas konstnärliga, produktionsmässiga och tekniska verksamhet. Man genomför omfattande samarbetsprojekt i samarbete med utbildningen, forskningen, näringslivet och yrkesteatrarna och har fått finansiering för detta bland annat från Innovationsfinansieringsverket Tekes och Europeiska socialfonden.

På T7 upptäckte man att Riksteatern höll på med att utveckla liknande projekt som till exempel handlade om tillgänglighet, textning, tolkning och användning av rörlig bild. Under de första åren hade centret inte några internationella kontakter, men man förstod dock omedelbart synergifördelarna i projekt där man utvecklade ny teknologi. T7 anslöt sig därför med entusiasm till det svensk-finländska teatersamarbetet. Enligt Mika Lehtinen som är chef för T7 fick T7 tack vare *Scen utan gränser* mångsidiga internationella kontakter som idag utgör en viktig del av centrets verksamhet.

Riksteatern och T7 har delat på samordningsansvaret för det teatertekniska samarbetet och inn-

ovationsutvecklingen inom ramen för plattformen *Scen utan gränser*. Man inbjöd båda ländernas främsta utbildningsinstitutioner inom teaterbranschen att delta i projektet: KTH (Kungliga Tekniska Högskolan), StDH (Stockholms Dramatiska Högskola, som från början av 2014 utgör en del av Stockholms Konstnärliga Högskola) samt Aalto-universitet (framförallt enheterna för scenografi och filmkonst) och den finska Teaterhögskolan som idag utgör en del av Konstuniversitetet. I enstaka projekt har samarbetet även vidgats till andra europeiska och utomeuropeiska konstuniversitet, företag inom affärlivet och medborgarorganisationer.

Utvärderingen, utmaningarna och utvecklingsprojekten behandlas i detta kapitel i samband med en beskrivning av delprojekten och i den avslutande sammanfattningen.

4.2. Scenrum.nu och andra tekniska lösningar för turnéverksamheten

Riksteatern har med stöd från Kulturrådet under flera års tid samlat ihop och sammanställt på nätet en öppen databank om teaterlokaler som lämpar sig för turnéverksamheten i Sverige, *Scenrum.nu*. Förteckningen innehåller olika slags lokaler för framträdanden från Folkets hus till idrottshallar. Utöver mångsidiga grunduppgifter och bilder innehåller registret uppgifter om lokalernas tekniska utrustning, kommunikationer och planritningar för vars tolkning man skapade ett standardiserat sätt att genomföra mätningar.

I samarbetet inom *Scen utan gränser* har kunskapsbanken *Scenrum.nu* vidgats att även omfatta teaterlokalerna och andra lokaler för uppträdanden i Finland och man har även kompletterat språkutbudet med det finska språket. Arbetet har

genomförts i form av samarbete mellan STEFI och Riksteatern och man har även fått stöd från undervisnings- och kulturministeriet i Finland. Uppgifterna från den finska sidan är ännu inte kompletta men strukturen är dock färdig. En lösning där uppgifterna på sikt ska uppdateras regionalt är fortfarande i behov av fortsatt utvecklingsarbete.

Utvärdering, utvecklingsprojekt och framtida utmaningar

Databanken *Scenrum.nu* är ett utmärkt verktyg som underlättar de tekniska förberedelserna inför gästspelen. Projektet tjänar även målen för Finlands nationella turnéverksamhet och vidgandet av samarbetet mellan fria teatrar och fasta professionella teatrar. Kompletteringen av lokalerna i Finland kräver ytterligare finansiering och egna insatser av teatrar.

Man planerar och utreder möjligheterna att vidga kunskapsbanken att även omfatta de övriga Nordiska länderna. Detta skulle underlätta genomförandet av turnéer i Norden och möjligheterna till internationella gästspel. Genomförandet av ett nordiskt projekt kräver nordisk finansiering och man har redan förberett detta inom ramen för *Scen utan gränser*.

I Sverige har Riksteatern ett nationellt turnésystem med välfungerande regionala samarbetspartner, beställare och marknadsförare. I Finland har den nationella turnéverksamheten utvecklats genom finansiering från ESF (Europeiska socialfonden) åren 2011–2013 inom ramen för TEKIJÄ – turnénätverk för teater. När projektet var på slutrakan utarbetade man även en databas för köpare av scenkonst, KOKIJA, som är ett nätbaserat verktyg för planering av turnéer. Denna databas som är öppen för alla hjälper grupper och teatrar att finna lämpliga

beställare och samarbetspartner för sina föreställningar. Tack vare den centrala kanalen kan även köparna informera om sin egen praxis, sina behov och sina krav när det gäller turnéverksamheten. Syftet med databasen KOKIJA är att tjäna såväl beställarna som alla som erbjuder scenföreställningar. Framtagandet av en databas som man som bäst arbetar med i ett fortsättningsprojekt till KOKIJA har inletts under 2014. Databasen kommer att bli tvåspråkig (finska och svenska) och den kommer att byggas ut så att den utöver köparna även innehåller uppgifter om aktuella turnéföreställningar. Därefter tjänar projektet även det svensk-finländska teatersamarbetet. T7 är huvudkoordinator för projekten TEKIJÄ och KOKIJA.

Hos Riksteatern och dess samarbetspartner har man fortsatt utvecklingsarbetet där målet är att förbättra systemen för ljud- och ljussättning under turnéerna och att göra dem lättare samt att utveckla användningen av rörliga bilder i scenografin (till exempel med hjälp av laser, LED och plasmateknik). Även de instanser som arbetar med att utveckla teatertekniken i Finland är intresserade av dessa frågor, till exempel T7, Institutet för ljus- och ljuddesign vid Konstuniversitetets Teaterhögskola och Institutionen för filmkonst och scenografi vid Aalto-universitetet. Det finns stort intresse och stor potential för svensk-finländskt samarbete inom det här området.

Bristen på projektfinansiering utgör dock ett problem. Man borde finna lösningar för att trygga den fortsatta finansieringen. Trots försök har man inte lyckats ordna någon finansiering för långsiktig bilateral utveckling av tekniken och innovationerna utan det enda som man trots försök har lyckats skrapa ihop är små bidrag för nätverksarbete och resebidrag. Härnäst krävs således utveckling av det teatertekniska samarbetet på nordisk nivå så att man kan försöka få fram nordisk och inter-

nationell finansiering vid sidan av inhemskt stöd och partnerskap med affärlivet.

4.3. Textning av teaterföreställningar och ökad tillgänglighet

I det svensk-finländska samarbetsnätverket har man från första början sett till att språket inte får utgöra en hinder i samarbetet mellan länderna. Inställningen till språkkunskaper har varit öppen och tillåtande i samband med seminarier, arbetsgrupper, kommunikation och annat samarbete. Tolkning och översättning har använts inom ramen för de ekonomiska förutsättningarna. Samtliga gästspel har översatts och textats.

I samarbetsnätverket har man utrett olika lösningar i syfte att utveckla textningen utifrån såväl konstnärliga utgångspunkter som tillgänglighetsperspektivet och man har samtidigt dragit nytta av den senaste tekniken och apparaturen. Utvecklingsarbetet har skett hos såväl Riksteatern som T7 med sina samarbetspartner. Samarbetet inom ramen för den gemensamma plattformen *Scen utan gränser* har gett synergieffekter och hjälpt parterna att dela med sig av sin kunskap i samband med utvecklingsarbetet.

År 2011 hölls ett seminarium på Hanaholmens kulturcentrum på temat *Teckenspråk och det visuella berättandet*, där Riksteatern, Tyst Teater och de finska teatrarerna Teatteri Totti, Finlandssvenska teckenspråkiga rf. och Kuurojen Liitto (Dövas förbund) deltog som samarbetspartner. Seminariet i sig var ett tillgänglighetsprojekt, eftersom det tolkades till svenska, finska och engelska samt till svenskt, finskt, och finlandssvenskt teckenspråk. Flerspråkighet blev verklighet även på scenen bland annat i föreställningen *När vinterns stjärnor lyser här* som framfördes på sju språk: nord- och sydsamiska, meänkieli, svenska och finska samt

svenskt och finskt teckenspråk. Föreställningen gavs i samproduktion av Riksteatern, Giron sámí teáhter, Norrbottensteatern och Tornedalsteatern.

Riksteaterns samarbete med företaget Dogood resulterade i en lösning där publiken får tillgång till textning eller tolkning till teckenspråk via en smartphone, Ipod eller surfplatta. *Scen utan gränser* testade denna lösning i samband med några turnéföreställningar och när den visade sig fungera bra började man tillämpa ny softwareteknik och utrustning vid Riksteaterns turnéer i Finland och Sverige.

Utvärdering, utvecklingsprojekt och framtida utmaningar

I ett allt mer internationaliserat och flerspråkigt samhälle är bättre tillgänglighet en av de utmaningar som teatrar ställs inför. Tillgängligheten är en viktig fråga framförallt för de nationella minoriteterna. Så länge som teaterföreställningar textas enbart vid festivaler och internationella turnéer hamnar majoriteten av föreställningarna utanför.

Om budgeteringen och genomförandet av översättning, tolkning och textning skulle ingå i produktionsflödet för ordinarie föreställningar skulle problemet med tillgängligheten få en enkel lösning. De extra kostnader som följer av att en föreställning ska ut på turné skulle samtidigt minska. Tekniska lösningar för att publiken ska kunna följa tolkning och textning förutsätter inte längre att det finns en texttavla som är riktad mot hela publiken. Individuell, flexibel tolkning kan med hjälp av modern teknik ordnas för den som är i behov av den.

Utvecklingsarbetet för förbättrad tillgänglighet och för flexiblare textning fortsätter bland samarbetspartner och i de praktiska samarbetsprojekten inom ramen för *Scen utan gränser*, till exempel i *Sylvi*-produktio-

nen. Det finns anledning för både finländarna och svenskarna att delta i det här arbetet och att ta de nya tillämpningarna i bruk på teatrar i båda länderna.

4.4. Tekniska innovationer

Sverige och Finland är länder med avancerad, hög teknologi. Även om teaterverksamheten fortfarande handlar om en levande föreställning där skådespelaren och publiken möts i samma lokal här och nu har teknikens betydelse i vårt alltmer digitaliserade samhälle ökat även inom teatern. Det är fråga om såväl tillgänglighet som om utveckling av teaterproduktionen och teaterarbetet. Tekniska innovationer förändrar arbetets ledning, planering och genomförande, publikarbetet, biljettförsäljningen, marknadsföringen och kommunikationen. Inom kommunikationen ökar sociala medier och ökad interaktion teaterkonstens bärighet. Den nya tekniken har tydligt tagit sig in i föreställningarnas visualisering, scenografi och ljus- och ljuddesign. Tillämpningen av ny teknik och försöksverksamheten i samband med föreställningarna möjliggör nya tillvägagångssätt även när det handlar om arbetet på scenen och utvecklandet av dramaturgi för föreställningarna.

Behovet av att snabbt ta till sig den nya tekniken är en utmaning för såväl utbildningen som aktörerna inom branschen. Antalet utvecklare och experter är begränsat i små länder som Sverige och Finland. Internationellt samarbete är därför en nödvändighet. Inom samarbetsplattformen *Scen utan gränser* har svenska och finländska utvecklare av nya tekniska tillämpningar för teaterbruk kunnat söka samarbetspartner, lära känna varandras verksamhet, dela med sig av sitt kunnande och dra nytta av de möjligheter som innovativ och långt framskriden teknologi erbjuder när de har strävat efter att utveckla nya verktyg och uttryckssätt.

Tyngdpunkten i utvecklandet av teatertekniken och planeringsprocesserna inom teatern har inom T7 legat vid användning av video/bildplanering på teatrar. Projektets samarbetsparter visade särskilt intresse för ett tvåårigt projekt som drevs av centret 2013–2014, nämligen VIMMA - Virtuaalinen, intermediaalinen ja vahvennettu esiintyminen live-tuotannossa ja luomiskonteksteissa (*Virtual, Intermedial and Mixed Reality Performance in Live Production and Creative Contexts*). Projektet utvecklar och producerar lösningar för användarcentrerad befäst verklighet, sensorstyrt och virtuellt framträdande samt innehållsmässiga koncept för produktion av levande föreställningar som teater, performancekonst och direktsändningar samt produktion av nya spelkoncept och utbildning av planerare och aktörer.

Utöver finländska och svenska konstuniversitet har tre universitet i Australien och Trinity College i Dublin deltagit i samarbetet i VIMMA-projektet. VIMMA-projektet är med om att skapa en ny typ av internationellt nätverkande digitala sammanslutningar som i framtiden kommer att bli alltmer betydelsefulla och där näringslivet och skapande branscher ägnar sig åt nära samarbete inom forskning.

I ett forskningsprojekt 2013 undersöktes möjligheterna att nyttja 3D-teknik och *Motion capture* i traditionellt teaterarbete i s.k. *Hamlets Norwegian Dollhouse* -workshops med lärare och studenter från STDH, KTH, Aalto-universitet, Institutionen för skådespelarkonst vid Tammerfors universitet och Teaterhögskolan samt experter från Australien och Irland. KTH-samarbetet gav projektets samarbetspartner möjlighet att komma i kontakt med en skådespelare på Dramaten som i sitt konstnärliga avhandlingsprojekt *Cabaret Electrique* använder sig av *Motion capture*-tekniken. Man förberedde scener ur *Hamlet* och Ett dockhem för gemensamma demoföreställningar i *mixed reality*-miljö. Med hjälp av scenerna undersöktes interaktionen mel-

lan virtuell verklighet och en fysisk scen samt utnyttjandet av virtuellt framträdande i traditionella föreställningar. I samband med ett nordiskt seminarium som arrangerades av *Scen utan gränser* blev även de nordiska kollegorna intresserade av utvecklingsarbetet. Projektet fortsätter under 2014 i form av *VIMMA goes Odrigal*-workshops där man forskar om användningen av 3D-teknik och *Motion capture*-teknik i animations- och dockteaterprojekt. VIMMA-projektet har presenterats i samband med flera seminarier i Sverige och Finland.

Man har även planerat att under ledning av T7 använda den nya tekniken som testats i VIMMA-projektet i teaterproduktionen *Insinööri Andréén ilmalaiva / Ingenjör Andrés luftfärd*. Den bristande finansieringen har dock tills vidare gjort att den här planen där målet är att föra tekniken vidare från pilotstadiet till scenen och publiken i båda länderna har lagts på is.

Möjligheterna att använda ljusfiberoptik i teaterarbetet har undersökts i projekt vid såväl T7 i Tammerfors som vid Riksteatern, till exempel 2012 i workshops i Västernorrland med deltagare och publik på två teatrar i Härnösand och i Hallunda. I november 2013 skapade Sverige och Finland med hjälp av ljusfiberoptiken en ny gemensam scen i samband med seminariet och konserten *Delad glädje är dubbel glädje* som arrangerades samtidigt på Alandica i Mariehamn och på Finlandsinstitutet i Stockholm, varvid konstnärer och diskussionsdeltagare från två länder var virtuellt närvarande i samma rum. Utöver kulturarbetare deltog representanter för näringslivet, Ålands landskapsstyrelse, kulturförvaltningen och utbildningsinstitutioner i detta gränsöverskridande försöksverk-samhet och seminarium. Fördelarna med användningen av ljusfiberoptik för att öka utbudet av utbildning och konstnärliga upplevelser blev åskådlig och har redan resulterat i att man inom musik-utbildningen inlett fortsatt utvecklings-samarbete

mellan Åland, Sverige och det finska fastlandet. Med hjälp av den här tekniken kan utbudet spridas även till små öar och andra avlägsna trakter. På Åland har man inlett en utredning om hur tillgängligheten ska kunna förbättras med hjälp av ljusfiberoptiken. Målet är att i form av ett samarbetsprojekt med hjälp av EU-finansiering utveckla tillgängligheten inom utbildnings-, kultur- och socialsektorn i Östersjöområdet. Det innovativa, branschövergripande seminariet över kulturgränserna som arrangerades av *Scen utan gränser* fungerade i det här fallet som en inspirationskälla.

Gemensamma seminarier under rubriken *Ny teknik och innovationer / Uusi tekniikka ja innovaatio* anordnades i Stockholm 7.12.2011, i Tammerfors 9.3.2012, i Stockholm 14.5.2012 och i Esbo 16-17.12.2013. Vid Scenkonstbiennalen i Jönköping i maj 2013 inbjöds publiken dessutom att delta i interaktiva "ljudpromenader" där de hade tillgång till olika tekniska hjälpmedel för att kunna påverka föreställningen och resonera kring graden av deltagande. Efter promenaden hölls ett seminarium där man analyserade interaktionens betydelse.

Till Scenkonstbiennalen i Jönköping inbjöds med stöd från Nordiska kulturfonden nordiska kollegor till ett seminarium på flera delar, *Interaktivitet, dramatik och ny teknik*. Utöver finländare och svenskar deltog teaterfolk från Danmark, Norge, Island och Åland. Man presenterade för dem det svensk-finländska samarbetet inom ramen för *Scen utan gränser* där målet är att öka rörligheten i modern dramatik och att utveckla det teatertekniska samarbetet och innovationerna. Det svensk-finländska samarbetet och projekten väckte stort intresse och ett intresse för deltagande bland de nordiska kollegorna.

Internationalismen och utvecklandet av det nordiska samarbetet fortsatte under seminariet *Hvad skal teatret kunne, og hvor skal det hen?* som anordnades

3.12.2013 i Köpenhamn på Teater Får302. Under den första delen av seminariet hade man en paneldiskussion om vad man kan lära av teaterns nya riktningar i Europa och vad som kommer att intressera publiken framöver. Under den andra delen presenterades *Scen utan gränser* varefter man fortsatte att planera en vidgning av plattformen för teatertekniken och innovationer så att den kan omfatta hela Norden.

Resultaten av planeringen var goda. I juni 2014 fick samarbetsforumet *Scen utan gränser* ett besked om beviljandet av 100 000 euro i Nordplus Horizontalstöd för fortsatt samarbete inom teatertekniken och innovationerna i ett tvåårigt projekt 1.8.2014- 31.12.2016. De som är med som samarbetspartner i Network for Theatre & New Technology -projektet är Riksteatern, T7 vid Tammerfors universitet, Islands konstakademi, Högskolan i Lillehammer (TV-produktionsenhet), Beaiváš Sámi Teáhter från Norge, Företagarna på Åland och Teater Får302 från Danmark.

Utvärdering, utvecklingsprojekt och framtida utmaningar

Det teatertekniska samarbetet och interaktionen i utvecklandet av innovationer har både i Sverige och Finland upplevts som nyttigt och givande, vilket framgår även av svaren på utvärderingsblanketterna. Den bristande finansieringen har utgjort den största utmaningen. Det har varit en besvikelse att finansieringen inom ramen för *Scen utan gränser* endast räckte till uppbyggandet av samarbetsnätet, det vill säga kostnaderna för resorna och projektpresentationen, men endast i ringa utsträckning till det praktiska samarbetet, hittills i stort sett endast till projektet *Scenrum.nu*. Nordplus Horizontal-stödet som börjar betalas ut hösten 2014 är en ny positiv öppning.

Uppbyggandet av plattformen har varit ett första steg och *Scen utan gränser* har tagit det här steget.

På båda sidorna har man bekantat sig med utbildnings- och utvecklingsenheter som arbetar med teater tekniska innovationer och intressanta projekt samt med personer som arbetar med dessa. Man vet vilka som man vill ha med i samarbetet och vilken nytta man kan ha av synergieffekterna. Det är lätt att ringa, maila och att träffas. Det är dock långt kvar innan man får igång ett gemensamt forsknings- och utvecklingsarbete som kräver både tid, grundlig planering och tillräcklig finansiering.

Residensverksamhet och längre gemensamma projektworkshops kan vara en lösning. Både Riksteatern och T7 som båda har kompetens och teknisk utrustning för utvecklingsarbetet har anledning att undersöka sina möjligheter att inleda residensverksamhet för personer som arbetar med att utveckla den nordiska eller internationella scentekniken. Residensverksamhet kan även bedrivas i samarbete med någon teater eller läroanstalt inom branschen. Verksamheten kan inledas i mindre format med hjälp av nationell projektfinansiering, men med bra planering borde man kunna få finansiering för utvecklingsarbetet och residensverksamheten från Europeiska Unionen och Norden, vilket även det positiva beskedet på Riksteaterns Nordplus Horizontal -ansökan visar. Sökandet av residensstöd är fortfarande på planeringsstadiet.

Som länder med hög teknologi har både Sverige och Finland – och likaså de övriga nordiska länderna – stor potential för utveckling av scentekniska tillämpningar med hjälp av ny teknik, vilket är en konkurrensfördel i jämförelse med många andra länder. Det räcker inte med kortvarig projektfinansiering för att dra nytta av den här strategiska fördelen utan det krävs långsiktig finansiering. Finansiering måste naturligtvis sökas hos EU, nordiska finansiärer och olika inhemska källor i samtliga medverkande länder samt hos samarbetspartner inom näringslivet. De nya tekniska tillämpningarna som är utvecklade

inom kulturområdet kan utnyttjas även inom många andra områden, till exempel båtbyggandet, hälsovården och utbudet av tjänster och de är därför även intressanta ur kommersiell synvinkel. Där finns potential för stora vinster och genombrott.

Nöjeslivet snappar snabbt åt sig de tekniska innovationerna. För utveckling av teatern är det viktigt att man kan dra nytta av dessa innovationer även utifrån konstens behov och använda dem i scenkonstproduktioner. Dagens cirkus och danskonst är öppnare än teatern för allt det nya och de har redan visat intresse för de nya visuella och föreställningstekniska möjligheterna som den nya tekniken och innovationerna innebär. Framförallt samarbetsmodellerna mellan de professionella teatrarna och utbildnings- och forskningsenheterna bör utvecklas vidare för att så snart som möjligt få fram nya föreställningstekniska lösningar. Praktisk försöksverksamhet tjänar som underlag för utvecklingsarbetet. Man kan även finna samarbetspartner bland spelindustrin och film- och animationsindustrin.

Den nya tekniken för med sig nya upplevelser utöver den traditionella teaterupplevelsen, vilket väcker även den unga publikens intresse. Där har vi ännu en anledning att satsa på att utnyttja den nya tekniken även på teatrarna.

I teaternas självtillräckliga och hektiska miljö är det lätt att enbart rikta in sig på att förbereda premiärer. Teatrarna är konstinstitutioner, men även produktionsinstitutioner. Det ingår i företagskulturen att det på varje teater bör finnas en utvecklingsavdelning som stöd för ledningen och produktionsplaneringen. Man bör ständigt lägga vikt även vid den konstnärliga förnyelsen och se till att publiken får ta del av den på ett lämpligt sätt. Minimibehovet är att man utser en ansvarig person och en utvecklingsarbetsgrupp och att man dessutom söker samarbetspartner utanför teatern.

5. Kompetensutveckling och ledarskap

5.1. Lärande i nätverk

En av de centrala målen för det svensk-finländska samarbetet inom ramen för *Scen utan gränser* är att utveckla och förnya aktörernas och organisationernas kompetens så att den bättre svarar mot de utmaningar som samhällsförändringarna för med sig. Det är meningen att detta ska uppnås med hjälp av gränsöverskridande samarbete och interaktion. Man har fått inleda samarbetet med grundläggande frågor som att lära känna grannlandets kultur och teaterfolk. Tack vare arrangerandet av seminarier, träffar för teaterchefer, dramatiker och dramaturger, konstnärsutbytet, samarbetet mellan utvecklarna av teatertekniken, skraddarsydda studieresor och utbytesverksamhet för den teatertekniska personalen samt turnéer har det utvecklats personliga kontakter mellan olika yrkesgrupper och nya nätverk. I nätverken har samarbetspartner utanför branschen bjudits in och man har inlett gemensamma utvecklingsprojekt med dem. Man har samtidigt skapat en branschövergripande plattform för det svensk-finländska teatersamarbetet, *Scen utan gränser*.

När man arbetar med nya nätverk, främmande kulturer, frågor som berör minoritetskulturer eller ett branschövergripande utvecklingsamarbe-

te utan någon färdig struktur hamnar man utanför den egna komfortzonen och möter nya utmaningar. Man får samtidigt vidgade vyer och ny kunskap. Enbart deltagandet i en omfattande turné i ett annat land öppnar ögonen och kan jämföras med en studieresa till utlandet.

Riksteaterns turnéverksamhet i Finland har resulterat i att cheferna för de finländska mottagarteatrarna byggt upp ett inbördes samarbete och nära kontakter med Riksteatern. Även värdteatrarna och de gästande svenska teatrarna har lärt känna varandra. Riksteatern har tillsammans med Uusi Teatteri / Nya finska teatern, Finlandsinstitutet och länsteatrarna i Sverige igångsatt ett turnénätverk, en *gästspelslinga* som består av värdteatrarna för turnéverksamheten i Sverige, vilket stärker samarbetet med minoriteterna inom förvaltningsområdena för det finska och samiska språket. Detta är av stor betydelse ur finsk synvinkel eftersom det samtidigt resulterar i kontinuitet och långsiktighet i det svensk-finländska teatersamarbetet samt stärker samarbetet mellan grannlänernas teatrar.

Vid träffarna mellan ländernas teaterchefer har man strävat efter att öka intresset för samarbete. Det första bilaterala teaterchefsmötet arrangeras-

des 2011 med stöd av Finlands ambassad i Stockholm i Åbo som då var en av Europas kulturhuvudstäder. Värddar för det andra teaterchefsmötet i Stockholm i maj 2012 var Riksteatern och Länsteatrarna rf. Året därpå inbjöds ett tiotal svenska teaterchefer till Tammerfors Teatersommar till ett tvådagarsarrangemang där man satte fokus på ny finländsk dramatik. Inom ramen för TINFOS Finnish Showcase som var riktad till de utländska gästerna kunde teatercheferna sätta sig in i pjäserna och pjäsförfattarna med hjälp av textade festivalföreställningar och fördjupande konstnärspresentationer och diskussioner. Läsdramaarrangemanget Nordic Drama Train gav en vidare synvinkel till ny nordisk dramatik. Teatercheferna fick också möjlighet att träffa sina finländska kollegor i Tammerfors och att sätta sig in i det teatertekniska utvecklingsarbetet på T7 och andra projekt som syftar till att utveckla det finländska teaterfältet. Tammerfors teatersommar var en ny och engagerande upplevelse för de svenska teatercheferna.

Det var inledningsvis Hanaholmens kulturcentrum och STEFI som ägnade sig åt att förnya och utveckla ledarskap inom scenkonsten i samarbetet med Riksteatern, och de tog också initiativ till ett seminarium som arrangerades för de svenska och finländska teatercheferna i oktober 2012. Vid seminariet fördes diskussioner om vad bra chefskap innebär och om jämställdhetsfrågor och man tog även del av annorlunda ledarskapsmodeller från scenkonstens fält.

Den senaste tiden har Länsteatrarna rf. och Finlands Teaterchefsförbund vid sidan av Riksteatern tagit ansvar för utvecklandet av teaterchefsnätverket. De två förstnämnda fungerade i maj 2014 som motorer vid teaterchefsmötet i Umeå som Kulturfonden för Sverige och Finland beviljat ett betydande bidrag till. Av de 28 deltagande teatercheferna var femton från Finland och tretton från

Sverige. Det som väckte särskilt intresse för mötet var att det arrangerades i anslutning till Svensk Scenkonsts årsmöte i Umeå, EU:s kulturhuvudstad år 2014. De finländska teatercheferna hade därmed möjlighet att även ta del av det program som Svensk Scenkonst ordnat för sina medlemmar och att lära känna ett stort antal teaterchefer i Sverige.

Programmet var mångsidigt och mycket lyckat, vilket visar sig tydligt i den utvärdering som deltagarna fyllde i efteråt: bra och mycket bra var deltagarnas återkommande kommentarer.

De finländska och svenska teatercheferna av vilka flera var i kontakt med *Scen utan gränser* för första gången diskuterade samarbetet och dess konkreta innehåll samt lade fram förslag på praktiskt samarbete. Båda sidorna uppfattade det svensk-finländska samarbetet som betydelsefullt och man uppskattade likaså att även länsteatrarna knutits närmare med i samarbetet. Många idéer till fortsatta åtgärder och utvecklingsprojekt kom upp vid diskussionerna.

5.2. Förslag till fortsatta åtgärder och utvecklingsprojekt som kom upp vid teaterchefsmötet i Umeå

Som ett samarbetsprojekt inom teatertekniskt kunnande föreslogs att T7, Riksteatern, länsteatrarna i Sverige och de finländska teatrarna ska hålla en gemensam workshop om teaterteknik i anslutning till Tammerfors teatersommar den första veckan i augusti 2015 och att resultaten presenteras i form av en demo. Workshopen är avsedd för ljus- och ljuddesigner, scenografer och regissörer från båda länderna. Som en fortsättning till workshopen kan man under år 2016 även arbeta med en gemensam teaterproduktion där man utnyttjar den innovativa nya tekniken.

För att öka tillgängligheten föreslogs att samtliga produktioner ska textas som en del av produktionsflödet, vilket redan har nämnts i avsnittet om textning.

För att utveckla den konstnärliga kvaliteten föreslogs ett ökat och mer mångsidigt teaterutbyte mellan länderna och direktkontakt mellan läns-teatrarna och de finländska teatrarna: ökat antal gästspel, ökade kontakter mellan konstnärlig personal, personliga träffar och besök hos varandra, utbyte av tips om konstnärs- och föreställningsutbyte, utveckling av inbördes kunskaper inklusive gästspel utifrån, skillnader i avtalen och finansieringen. När det gäller pjäsutbytet visade deltagarna förtroende för FINNDrama-projektet och agenterernas aktiva insatser.

Teatercheferna påminde även om behovet av akademisk vidareutbildning för cheferna i båda länderna samt föreslog samarbete inom utbildningen. De framförde önskemål om att chefsutvecklingen ska på ett strategiskt och tematiskt sätt ingå i alla kommande teaterchefsmöten inom ramen för *Scen utan gränser*.

Ett av målen för *Scen utan gränser* är att stärka de nationella minoriteternas språkliga och kulturella identitet samt att främja minoriteternas kulturella jämlikhet. Teatercheferna höll med om vikt av denna samhällsuppgift och berättade om sina egna projekt som är riktade till minoriteterna. Man förde även diskussioner om hur samarbetet mellan de nordiska teatrarna ska kunna öka och om möjligheterna att producera en teaterföreställning med minoriteterna i form av en samproduktion samt en turné där teatrarna i Kemi och Kajana ska kunna samarbeta med Giron Sámi teáhter och några svenska teatrar. Man bestämde sig för en närmare diskussion om utvecklandet av ett samarbete mellan teatrarna i samband med det gemensamma teaterchefsmötet i februari 2015.

Ett viktigt mål för alla teatrar är att de unga ska bli delaktiga och intresserade av teaterkonsten. Det föreslogs att de ungas delaktighet och interaktion i fortsättningen ska ingå i alla utvecklingsområden inom ramen för *Scen utan gränser*. I samarbetet mellan teatern och skolorna borde de interaktiva metoder som den nya tekniken möjliggör tas i bruk. Grupper för unga teatervänner borde bildas över de språkliga och kulturella gränserna. Ett enkelt och välfungerande sätt att utveckla metoderna för att uppnå detta och många andra mål är att teatrarna delar med sig av god praxis till varandra.

Utvärdering, utvecklingsprojekt och framtida utmaningar

Kortvariga chefsavtal och hög omsättning är ett problem vid utvecklandet av ledarskapet och chefsnätverket. Chefsbyten på teatrarna i såväl Finland som Sverige har bromsat ner utvecklandet av kontakter mellan teatercheferna. Med hjälp av återkommande välorganiserade möten har man dock lyckats öka intresset för det svensk-finländska teatersamarbetet bland teatercheferna, vilket teaterchefsmötet i Umeå är ett bra exempel på.

Intresset behålls och även de nya cheferna blir intresserade av samarbetet om man skapar intressanta, innovativa projekt och utbildningssamarbete i det svensk-finländska teatersamarbetet. Ansvar för en utveckling av samarbetet vilar på samtliga parter och förutsätter en vilja att lägga ned tid och energi på samarbetet vid sidan av egna ekonomiska satsningar. Detta för sin del kräver en samsyn på det mervärde som samsyns nätverket ger.

Teatercheferna spelar en central roll om man vill öka det konstnärliga utbytet, förnya praxisen och fördjupa samarbetet mellan Sverige och Finland.

Chefsrollen innebär ett stort ansvar och förutsätter övergripande synsätt och förmåga att förstå förändringar i samhället samt mod att agera utifrån dessa. En chef måste kunna lyfta upp blicken från sitt eget hus till det omgivande samhället och söka samarbetspartner utanför det egna huset.

Genom teaterchefsnätverket får *Scen utan gränser* kontakt med teatrar i båda länderna. Detta är ett viktigt första steg mot ett djupare och mångsidigare bilateralt samarbete för att utveckla scenkonsten, men detta räcker inte. Branschen är liten och till stora delar självtillräcklig. För att bemöta de stora framtida utmaningarna och för att utvecklas på det sätt som man har kommit överens om i avsiktsförklaringen måste branschen samarbeta med andra aktörer i samhället. Den behöver impulser från andra konstformer och den kulturella mångfalden samt samarbete med andra branscher, affärsföretag och olika institutioner. För att utveckla kompetensen inom alla utvecklingsområden som ingår i *Scen utan gränser* måste kontakterna vidgas utanför det egna kompetensområdet till ett samarbete över branschgränserna.

Scen utan gränser har satt upp som ett ambitiöst teaterpolitiskt mål att utveckla hela branschen och yrkeskompetensen och att möta paradigmskiftet med hjälp av gemensamma åtgärder. Detta kräver ett samhälleligt synsätt och gott samarbete med utbildningen och forskningen. I samband med utvecklandet av teatertekniken och innovationerna har det uppstått kontakter med de centrala utbildningsinstitutionerna inom branschen i såväl Sverige som Finland. Dessa kontakter borde vidgas från utvecklandet av teatertekniken till plattformens övriga utvecklingsområden och till ett mer omfattande samarbete med utbildningen och forskningen.

Även om det i enstaka projekt har gjorts positiva framsteg när det gäller yrkeskompetensen och

chefsutvecklingen samt interaktionen och det konstnärliga samarbetet innebär dessa två utvecklingsområden även i fortsättningen stora utmaningar för det framtida samarbetet.

Utvecklingsområdet Interaktivitet & Medskapande har tills vidare inte definierats närmare i åtgärdsprogrammet för *Scen utan gränser*. Det kan syfta på olika saker i olika sammanhang. När det gäller det svensk-finländska samarbetet har det tills vidare främst förknippats med aktivering av ungdomar i ungdomsarbete inom teatern, mångfalden inom scenkonsten samt interaktivt samarbete över branschgränserna inom innovationer och utvecklingsarbete tillsammans med olika aktörer och näringslivet. I och med etableringen av det svensk-finländska samarbetet uppstår nya möjligheter att stärka det här utvecklingsområdet och att kunna ta det med som ett genomgående tema i allt arbete.

6. Administration och ekonomi

Innan jag går in på granskningen av ekonomin för *Scen utan gränser* kan det vara på sin plats med en liten påminnelse om vad *Scen utan gränser* är och vad det inte är.

Scen utan gränser är en gränsöverskridande nätverksorganisation som utvecklar scenkonsten och dess roll i ett globalt högteknologiskt samhälle. Scen utan gränser är ett innovativt och kreativt samarbetsforum där samarbetsresurserna används på bästa sätt och där man delar på dem på bästa möjliga sätt. Scen utan gränser är ett samarbetsforum mellan scenkonsten, näringslivet och utbildningen. Scen utan gränser är en plattform som främjar minoriteternas kulturella jämlikhet. Scen utan gränser är ett samarbetsnätverk som utvecklar teatertekniken och ledarskapet samt vidgar verksamhetsfältet för scenkonsten. Scen utan gränser är ett samarbetsnätverk som skapar ny dramatik för nya målgrupper.

Scen utan gränser är inte något bilateralt tidsbestämt projekt. *Scen utan gränser* är en plattform som utvecklar scenkonsten i Sverige och Finland och ett samarbetsforum för många projekt. Den har som målsättning att fungera som en arena för långvarigt samarbete och för utveckling av samarbetet i en riktning där gränserna för branschens verksamhet överskrids.

Scen utan gränser är en plattform som administreras, resursseras och utvecklas i två olika länder. Ekonomin består av samarbetsresurser som man drar nytta av och fördelar för allas bästa inom ramen för samarbetet. Samarbetsresurserna består av arbetsinsatser, finansiering av den egna verksamheten, bidrag från samordnare och samarbetspartner eller sponsorstöd för olika projekt inom nätverket.

Under perioden 2011–2013 svarade Riksteatern och Hanaholmens kulturcentrum i första hand för samordningen av *Scen utan gränser* och cheferna för dessa samt ett antal experter utgjorde tillsammans den bilaterala ledningsgruppen för *Scen utan gränser*. *Scen utan gränser* hade nationella styrgrupper i båda länderna och har fortfarande nationella och bilaterala samarbetsgrupper i projekt inom utvecklingsområden för samarbetet.

Initiativet till fortsatt och fördjupad samverkan togs av regissör Birgitta Englin som tillträdde som Riksteaterns verkställande direktör 2005 och som var en visionär och inflytelserik kulturpolitisk aktör och samtidigt en varm vän av Finland. Hennes insats var av avgörande betydelse när idén till *Scen utan gränser* kom upp och verksamheten inleddes. Spåren av hennes tänkande syns i målen

och målsättningarna och i definierandet av utvecklingsområdena. Som stöd och kompanjoner på Riksteatern hade hon bland annat chefen för den internationella avdelningen Rani Kasapi samt projektledare Ann-Cathrine Fröjdö som hade utmärkta relationer med teaterfältet i Finland. Allt detta skedde i nära samarbete med det dåvarande kultur- och pressrådet vid Helsingfors svenska ambassad Anders Eriksson som var initiativtagare till gästspelsverksamheten i Finland. Riksteatern började under ledning av Birgitta Englin aktivt skapa förutsättningar och bygga upp en grund för en fördjupning av det bilaterala samarbetet 2009 genom att ta kontakt med kulturpolitiska påverkare och aktörer inom scenkonsten i Sverige och Finland.

Som initiativtagare och en stor riksomfattande organisation har Riksteatern som har omfattande och mångsidig verksamhet i det egna huset och utmärkta relationer i hela Norden burit det största ansvaret för det innehållsmässiga utvecklandet och fördelningen av resurserna. Det svensk-finländska plattformen har dragit nytta av Riksteaterns mångsidiga kontakter där det utöver teaterns och kulturpolitikens fält även ingår samarbetspartner inom näringslivet och samhällsaktörer i samtliga nordiska länder.

Verksamheten inom *Scen utan gränser* bygger på en avsiktsförklaring där målen och utvecklingsområdena för samarbetet definieras. Utöver Riksteatern undertecknades avsiktsförklaringen av Uusi Teatteri / Nya finska teatern, Finlandsinstitutet, Länsteatrarna rf, KTH, StDH, Kulturfonden för Sverige och Finland, Svensk Teaterunion och Svensk Scenkonst. Riksteatern inbjöd representanter för de undertecknande parterna att medverka i den nationella styrgruppen för samarbetsplattformen. I styrgruppen inbjöds dessutom vissa personer på grundval av deras personliga egenskaper eller ställning.

Aktörer inom det svenska och finländska teaterfältet värdade tillsammans till kulturministrarna i båda länderna och lämnade en gemensam välmotiverad ansökan om att det bilaterala teatersamarbetet ska stödjas i båda länderna i form av ett projekt. Det var en besvikelse att denna ansökan endast bifölls i Finland. Den svenska staten (departementet) beviljade inte Riksteatern eller dess svenska samarbetspartner något som helst stöd för verksamheten inom plattformen Scen utan gränser trots att det var fråga om det enda konkreta projekt som tjänar de kulturpolitiska målen som framgår av slutdokumentet för de båda ländernas gemensamma möte.

Riksteaterns styrelse och ledning var dock så engagerad i utvecklandet av det svensk-finländska samarbetet att den inte lät det ekonomiska bakslaget störa igångsättandet av samarbetet. Riksteatern har svarat ekonomiskt för uppbyggandet av plattformen och finansierat en stor del av samarbetet med egna medel. Teatern har dessutom sökt stöd för olika delprojekt från flera källor med varierande framgång. De olika enheterna på Riksteatern deltar i samarbetsplattformens verksamhet och administration utifrån sin uppdragsbeskrivning. Parterna finansierar själva sitt deltagande i det svensk-finländska samarbetet.

På begäran från det finländska teaterfältet åtog sig Hanaholmen - Kulturcentrum för Sverige och Finland uppgiften som koordinator i form av ett treårigt projekt. Verkställande direktören för Hanaholmens kulturcentrum Gunvor Kronman svarade för administrationen. Som hjälp till koordinatorn bildades en nationell styrgrupp där de inblandade organisationerna inom teaterbranschen STEFI, TINFO, Teatterikeskus (Teatercentrum) och T7 utsåg representanter och där nätverket för de gästspelande teatrarna repre-

senterades av cheferna för Esbo stadsteater och Åbo Svenska Teater.

Hanaholmens kulturcentrum utsåg Silja Hakulinen till programkoordinator bland den egna personalen samt Jonas Welander som hennes medhjälpare. När Silja Hakulinen övergick till anställning på annat håll fortsatte Jonas Welander som koordinator på den finländska sidan.

Hanaholmen fick treårig finansiering för projektet från det finska undervisnings- och kulturministeriet. TINFO och Teatercentrum fick från kulturministeriet ett särskilt gemensamt bidrag för att utveckla teaterexporten mellan Finland och Sverige och rörligheten inom branschen. TINFO har dessutom delat ut översättningsstöd från ministeriet bland annat till översättarna av de finska pjäser som har presenterats i FINNDrama. STEFI fick stöd från de s.k. kunskaps samhällsmedlen för att utveckla databasen Scenrum.nu. Samarbetsprojekten inom ramen för T7 har drivits bland annat med stöd från Tekes och den Europeiska socialfonden. Esbo stadsteater som har fungerat som turnéproducent har skaffat finansiering för turnékostnaderna från olika källor. Samtliga samarbetspartner deltar i verksamheten inom *Scen utan gränser* med sin egen arbetsinsats och använder egna medel för finansiering av verksamheten.

Ländernas gemensamma styrgrupp bildades av Riksteatern och Hanaholmen tillsammans med representanter för nationella samarbetsgrupper. Turnéverksamheten, FINNDrama och utvecklingsprojektet för teknik och innovationer har projektansvariga och en styrgrupp i såväl Sverige som Finland.

Man har även fört diskussioner om inrättandet av en bilateral grupp över branschgränserna, där representanter för scenkonsten skulle kunna möta samarbetspartner inom utveckling, forskning, teknik och mino-

ritetskulturer i syfte att fördjupa samarbetet. Man använde en hel del tid till att utveckla denna tanke, men idén visade sig svår att genomföra på ett sådant sätt som samarbetspartner hade varit nöjda med. Skillnaderna mellan länderna var ett alltför stort problem.

Efter den treåriga verksamhetsperioden 2011–2013 som beskrivs i rapporten har styrgrupperna i Finland och Sverige upphört med sin verksamhet och man är inne i ett mellanår. Det har dock inte betydtt att teatersamarbetet mellan länderna skulle ha upphört. Så som det framgår av de föregående kapitlen pågår många av de projekt som har påbörjats inom nätverket fortfarande. Riksteatern deltar i samtliga projekt inom samarbetsplattformen som strategisk utvecklare och aktiv aktör och svarar även för informationen inom nätverket. Under våren 2014 har Riksteatern förberett en vidgning av samarbetsplattformen för nya samarbetspartner och förslag om utveckling av administration och kommunikationen som en del av förberedelsearbetet inför det svensk-finländska samarbetsseminariet i oktober 2014.

I Finland har plattformen i nuläget inte någon samordnare. Hanaholmens samordningsansvar har upphört men inte heller Hanaholmen har övergett *Scen utan gränser* utan fortsätter som samarbetspartner, seminarieanordnare och medlem i stödgruppen för turnéverksamheten i Finland. Esbo stadsteater fungerar som producent för turnéverksamheten i Finland och T7 samordnar projekten inom teaterteknik och utvecklingsområdet innovationer. FINNDrama har en naturlig plats i TINFOS verksamhetsprofil. Det svensk-finländska samarbetet i Finland fortsätter i form av nätverksarbete utan central administration.

Utvärdering

I förväg såg man det som Hanaholmens starka sidor att centret hade en strategisk uppgift som ut-

vecklare av kontakterna mellan Sverige och Finland och att kulturinstitutet deltog i stödnätverket för kulturexporten och hade omfattande och goda relationer med den svenska och finska statsmakten, fonder, kulturlivet, medborgarorganisationer, affärlivet och samhällsaktörer samt att Hanaholmen hade administrativt och ekonomiskt kunnande. Dessa var kulturcentrets starka sidor. Hanaholmens bristfälliga kompetens inom teaterbranschen komparerades av de övriga ledamöterna i styrgruppen.

Gunvor Kronman konstaterade att den största utmaningen i den administrativa strukturen var att Hanaholmen inte var en aktör inom teaterbranschen och att centret fick en roll där det saknade kompetens och trovärdighet i teatersammanhang. Detta gjorde att man tvingades att bygga upp ett demokratiskt fördelat administrativt ansvar. Hanaholmen lyckades med detta och svagheten omvandlades därmed till en styrka. Samordningsuppgiften var en svår läxa för Hanaholmen. Samarbetsorganisationerna upplevde att de ägde de delprojekt som de hade ledarskapsansvaret för.

Riksteatern förankrade *Scen utan gränser* i det svenska teaterfältet genom avsiktsförklaringar om samarbete och genom att bjuda med i nätverkets styrgrupp centrala sammanslutningar som man redan hade välfungerande samarbete med. Förankringen visade sig utgöra en utmaning trots detta, vilket framkommer av styrgruppens egna svar i utvärderingen. Det finns säkert flera förklaringar till svårigheterna, men Riksteaterns storlek torde vara den mest avgörande. En del hade svårt att finna sin roll vid sidan av stora Riksteatern. De såg *Scen utan gränser* som ett projekt inom Riksteatern, inte som en bilateral samarbetsplattform för hela teaterbranschen. Många sammanslutningar gav sig samtidigt med stor iver in i arbetet med att bygga upp olika samarbetsprojekt, vilket stärkte

grunden för samarbetet. Det räcker inte med tre år för att *Scen utan gränser* ska bli förankrat i det vida svenska teaterfältet. Finländska teatrar och organisationer kan stödja den här utvecklingen genom tätare bilaterala relationer med grannlandets organisationer.

Skillnaderna i administrativ kultur orsakade viss friktion i de bilaterala styrgrupperna inom *Scen utan gränser*. Finländarna är vana att tänka att motiven för verksamheten kommer från gräsrotsnivån, från behoven bland aktörerna inom branschen. De vill behålla en lättare administrativ uppbyggnad och vid sammanträdena snabbt komma överens om de fortsatta uppgifterna. Den administrativa traditionen i Sverige är tyngre och i den ingår en strävan efter att vid sammanträdena analysera projektets effekter och kultur- och samhällspolitiska betydelse samt att diskutera visioner och olika scenarier. Ur finländarnas synvinkel hör kulturpolitisk analys och debatt hemma i andra sammanhang, seminarier och utredningar. Kulturella skillnader hör till vardagen i internationellt samarbete.

Finansieringen är en utmaning för alla inblandade. Till denna del kan jag upprepa det som jag redan har konstaterat tidigare: Ansvar för en utveckling av samarbetet vilar på samtliga parter. Om de har en syn på det mervärde som samarbetsforumet skapar är de beredda att satsa tid, energi och egna medel på samarbetet. Detta är även en förutsättning för att samarbetspartner klarar av att producera framgångsrika ansökningar till nationella och internationella finansiärer. Som tur är finns det positiva signaler i sikte.

7. Sammanfattning och förslag

Samarbete är idag viktigt inom alla branscher i vårt samhälle. Det är lättare att hantera och lösa världens och livets stora problem i grupp. Förnyelse utgör grunden för samarbete. De nya impulser som man får av samarbete ger liv åt arbetet och resulterar i nya innovationer när de är som bäst.

Institutionerna inom konstnärlig verksamhet, framförallt teatern, har ett mandat för samarbete – teater är samarbetskonst. En föreställning arbetas alltid fram i samarbete mellan flera aktörer. Dagens teater har fått nya former. De olika konstarterna går in i varandra inom scenkonsten där såväl teater, dans, cirkus, ljus-, ljud- och videokonst samt visuell konst och musik är närvarande. Mångformigheten underlättar mottagandet bland publiken och förståelsen för konstverket. Den gör också att nya yngre generationer finner sin väg till teatern.

För att utvecklas och förnyas behöver konstinstitutionerna samarbete med utbildningen och forskningen inom området och likaså dialog med andra samarbetspartner utanför det konstnärliga fältet. En konstnärlig institution behöver även internationella impulser och impulser från andra kulturer. Man måste hålla kanalerna öppna åt flera håll och klara av att förnimma förändringar i den omgivan-

de miljön och hela det övriga samhället. Samarbetet borde vara en naturlig, daglig del av en konstnärlig institutions verksamhet, inte ett särprojekt.

Plattformen *Scen utan gränser* handlar om allt detta. Nätverket vill fördjupa och vidga det *branschöverskridande* samarbetet inom scenkonsten. Det saknar inte gränser enbart geografiskt utan även ur konstens och teaterbranschens synvinkel. Det bjuder med i samarbetet organisationer från utbildning och forskning samt näringslivet och det civila samhällets organisationer och andra konstarter.

Inom nätverket har man byggt upp en plattform för samarbetet mellan Sverige och Finland inom scenkonsten. Samarbetet började i bilaterala former men redan nu kan man se att det inom ramen för samarbetet även är möjligt att bygga upp nordiskt och internationellt samarbete i de projekt där det kan ske under naturliga former. Aktörerna inom teaterfältet är mestadels små och har dåliga resurser och arbetet måste därför ske inom ramen för de tillgängliga resurserna. Bilateralt samarbete och samarbete i närområdet är en form av rationellt internationellt samarbete.

Ur det finländska teaterfältets synvinkel är det utmärkt att Riksteatern har tagit på sig samordnings-

ansvaret och att teatern vill utveckla samarbetet med den finländska teaterbranschen tillsammans med sina samarbetspartner. Den svenska scenkonsten – och även det övriga svenska samhället – har betydligt närmare relationer till Danmark, Norge och Island än till Finland. Även om man i Sverige vet att teaterlivet i Finland är livskraftigt och fungerar dessutom på två språk och att landet har en stor teaterpublik har endast få svenska teaterarbetare, för att inte tala om den övriga befolkningen, haft egna erfarenheter av den finländska teatern innan verksamheten inom ramen för *Scen utan gränser* inleddes. För att lära känna branschen i Finland krävs särskilda ansträngningar, i huvudsak på grund av språkliga orsaker. Bakom det ringa intresset kan det även finnas andra orsaker som fördomar, till exempel att man för länge sedan har sett en dyster finsk film eller tv-drama med dåliga skådespelarprestationer.

Under sina tre första år har *Scen utan gränser* ökat den finländska teaterns och teaterkonstens synlighet påtagligt och likaså det svenska teaterfolkets kännedom om teaterlivet i Finland. Detsamma gäller även i omvänd ordning. Det krävs särskilda ansträngningar framförallt av finskspråkigt teaterfolk och den övriga befolkningen om de ska följa teaterverksamheten i Sverige. I och med plattformen *Scen utan gränser* har kännedomen om teaterlivet i Sverige ökat i Finland samtidigt som de interna relationerna bland teaterarbetarna har blivit bättre. Och det som är bäst av allt: man har lyckats väcka ett verkligt intresse. Många har haft anledning att bli glatt överraskade.

Det kan finnas flera orsaker bakom det faktum att Riksteatern grundade plattformen just tillsammans med det finländska teaterfältet. En av dem är säkert Finlands levande och välmående tvåspråkighet inom teaterfältet, som kan jämföras med den lösare och mer anspråkslösa rela-

tionen till finska språket i Sverige, trots att språket existerat i Sverige både historiskt och traditionellt. Dagens svenska samhälle förhåller sig på ett ansvarsfullt sätt till främjandet av minoriteternas kulturella jämlikhet och Riksteatern har även inom scenkonsten en viktig folkbildningsuppgift gentemot olika typer av publik. Finska gästspel och läsdramaarrangemang är viktiga för att kulturidentiteten och den språkliga kompetensen bland de medborgare i Sverige som har finsk bakgrund ska stärkas. Den fortsatta turnéverksamheten säkerställs av *gästspelslingan* som är utvecklad inom ramen för *Scen utan gränser*, ett nätverk av mottagare av gästspel från Finland som kommer att förbättra de regionala verksamhetsförutsättningarna för erbjudandet av kulturtjänster för den minoritet i Sverige som har sin bakgrund i Finland.

Även här kan man konstatera att nyttan av en turnéverksamhet som är riktad till båda länderna är ömsesidig ur minoritetskulturens synvinkel. Även om den finlandssvenska teatern är en fortsatt livskraftig aktör i det finländska kulturfältet har det svenska språkets ställning i Finland försvagats och utsatts för hot. I den finskspråkiga miljön finns behov av kulturell samhörighet med den svenska språkmajoriteten och en vitamininjektion i form av gästspel från Sverige.

För teaterfältet är turnéverksamheten av yrkesmässig betydelse som en berikande mångkulturell upplevelse och ur internationaliseringens synvinkel i båda länderna.

Även om *Scen utan gränser* stärker minoriteternas kulturella jämlikhet har plattformen sin främsta betydelse på annat håll. Plattformen är viktig framförallt därför att den är ett samarbetsnätverk som utvecklar scenkonsten och den professionella kompetensen. Den är en viktig arena som överskrider de geografiska gränserna och branschgränser-

na. Den är viktig för branschens konstnärliga och tekniska utveckling och innovationer och som impulsgivare och ett bilateralt samarbetsforum. Den är ett fönster som är öppet från Finland till Sverige och från Sverige till Finland. Ett fönster genom vilket man kan betrakta grannlandets scenkonst och utvecklingsprojekt, finna samarbetspartner och delta i gemensamma projekt. Den är lika viktig för det svenska, finlandssvenska, finska och sverige-finska teaterfältet.

Den kan även vara en dörr i samhället som i framtiden kommer att öppnas till nordiska och internationella samarbetsprojekt.

Man bör naturligtvis inte stänga det här fönstret utan samarbetet inom den finländska och svenska scenkonsten bör fortsätta allt mer energiskt inom alla de utvecklingsområden där det finns gemensamt intresse. Samarbetsnätverket är inte stängt utan det är öppet för nya samarbetspartner. Plattformen är mycket mer än bara Riksteaterns turnéer och plattformen för det svensk-finländska samarbetet är absolut inte avsett enbart för mottagar-teatrarna för turnénätverket i Finland och Sverige. Plattformen ska vara till för hela det svenska och finländska teaterfältet i båda länderna. Det finns anledning att tydligt framhäva detta vid marknadsföringen av samarbetsforumet och att aktivt försöka locka branschens olika sammanslutningar, stora och små teatrar, konsthögskolor, festivaler och organisationer med i bilaterala samarbetsprojekt över nationsgränserna. Alla behöver inte – och de kan inte heller – delta i allt, men det finns intressanta samarbetspartner åt alla i grannlandet och likaså en möjlighet till utveckling i form av nätverkssamarbete. Genom det omfattande kompanjonskapet ökar nätverkets möjligheter att verka även ekonomiskt, när samarbetspartner bidrar med sin egen arbetsinsats och den egna finansieringen.

Nätverket erbjuder dessutom utmärkta möjligheter för en fördjupning av det interna samarbetet mellan det finsk- och svenskspråkiga teaterfältet på det svensk- finländska teatersamarbetets arena. Det finlandssvenska fältet är på grund av språkliga orsaker självklart villigt att samarbeta med Sverige och kan fungera som stöd, mentor och brobyggare för det finskspråkiga teaterfältet.

Det är viktigt att dokumentera plattformens verksamhet och att berätta vad man har uppnått och vilken typ av projekt som pågår. Upprätthållandet av en webbplats på finska och svenska tjänar det här syftet. På så sätt blir informationen lättillgänglig för alla. Öppenheten främjar även marknadsföringen och vidgningen av nätverket.

Avsiktsförklaringen innehåller målen och utvecklingsområdena för det svensk-finländska samarbetet som parterna har kommit överens om sinsemellan. Undertecknandet av avsiktsförklaringen är ett bevis på engagemanget för arbetet för att uppnå dessa mål. Ett motsvarande dokument som styr samarbetet är ett nyttigt redskap även vid fortsatt samarbete under nästa verksamhetsperiod.

Jag tror att Riksteatern och dess samarbetspartner ser nyttan av synergieffekterna och utvecklingspotentialen i det svensk-finländska samarbetet och att Riksteatern även i fortsättningen är beredd att administrera, samordna och fortsätta att bygga ut samarbetsplattformen *Scen utan gränser*.

Riksteatern har både resurser och strategiskt kunnande för detta och dessutom många goda samarbetskontakter som gör det möjligt att få många utmärkta samarbetspartner i Sverige att engagera sig i arbetet. Det är naturligtvis inte avsikten att Riksteatern ska ensam upprätthålla aktivt samarbete med det finländska teaterfältet, utan i stället att de samarbetspartner som engagerat sig i arbe-

tet under denna period även ska delta i en ny fortsättningsperiod. Man borde också ha som tydlig målsättning att vidga samarbetsnätverket och att öka engagemanget i Sverige. Man kunde eventuellt även dela på det svenska samordningsansvaret.

Jag tror också att de finländska samarbetspartner som ingår i *Scen utan gränser* har en stark vilja att fortsätta samarbetet med Riksteatern och övriga svenska samarbetspartner i Sverige.

Det största hotet mot det fortsatta samarbetet är det faktum att sammanslutningarna inom det finländska teaterfältet är små, att deras personella resurser är ringa och att deras finansiering är knapp. I en sådan situation måste man välja vad man vill prioritera. Jag hoppas att det finländska teaterfältet förstår betydelsen av bilateralt samarbete och att det är berett att satsa på det. Jag har i detta syfte strävat efter att föra fram samarbetets hittillsvarande resultat och dess potential och betydelse.

En annan stor utmaning är hur nätverket ska samordnas i Finland. Det är beklagligt, om än förståeligt, att Hanaholmens kulturcentrum avstått från rollen som huvudsamordnare. En treårig satsning på scenkonsten är ur verksamhetsstrategisk och administrativ synvinkel tillräcklig när det handlar om ett omfattande kulturcentrum för det svensk-finländska samarbetet. Nu är det dags att satsa på någonting annat.

Hanaholmen har gjort ett bra arbete som huvudsamordnare och kommer även i fortsättningen att medverka i nätverket som samarbetspartner, vilket aktörerna inom teaterfältet utan tvekan är tacksamma för.

Hanaholmen skötte samordningsuppgiften genom att tillämpa demokratiskt fördelat administrativt ansvar. Var och en av de samarbetspartner inom teaterbranschen som ingick i styrgruppen

hade ansvar för något av utvecklingsområdena för samarbetsforumet eller för vissa projekt. Det är utan tvekan ett sätt som passar det finländska teaterfältet även i fortsättningen. Det känns som en omöjlighet att man inom det finländska teaterfältet skulle finna en organisation som ensam skulle kunna ta emot den nationella samordningsuppgiften i ett så omfattande och mångsidigt nätverk som *Scen utan gränser* har vuxit till.

Även om samordningsuppgiften skulle delas mellan flera partner kvävs det dock en *ansvarig organisation* som samlar ihop samarbetspartner, tar hand om informationsförmedlingen mellan dem och rapporteringen inom nätverket samt andra kontakter med Riksteatern och försöker dessutom lösa problemen när sådana uppstår. Det naturliga valet inom det finländska teaterfältet skulle vara TINFO som är en expertorganisation och uppskattad samarbetspartner inom hela det finskspråkiga och svenskspråkiga teaterfältet i Finland. Kärnan i TINFOS verksamhet utgörs av information och internationellt samarbete. Genom sin verksamhet stöder TINFO nätverkandet bland finländska konstnärer och den internationella rörligheten samt främjar samproduktioner och partnerskap inom scenkonsten. *Scen utan gränser* passar perfekt in på TINFOS verksamhetsstrategi.

TINFO har redan tidigare fått ett erbjudande om uppdraget som samordnare men har tackat nej. TINFOS personella och ekonomiska resurser är begränsade. TINFO har velat förbehålla sig friheten att själv välja tyngdpunkterna för sin verksamhet och att rikta sina resurser för internationell verksamhet till internationella projekt som genomförs i samarbete med olika samarbetspartner. Främjandet av exporten av finskt drama har länge stått i centrum för verksamheten och kompanjonskapet i FINN-drama-projektet har därför varit en naturlig form för TINFO att delta. TINFO har dessutom strävat ef-

ter att inom plattformen *Scen utan gränser* tillsammans med Teatercentrum främja rörligheten och deltagandet i nätverket framförallt bland konstnärerna inom det fria fältet och bland frilansarna.

En tyngdpunkt i TINFOS verksamhetsstrategi utgörs dock av det nordiska samarbetet och närområdessamarbetet. Jag tror att TINFO i denna nya situation skulle kunna tänka sig att ta på sig *ansvaret som samordnare* på två premisser, av vilka den första handlar om ett avtal med teaterfältet om att samordningen ska ske enligt modellen för demokratiskt delat ansvar och den andra om extra resurser för uppgiften.

Det är lättare att uppfylla den första premissen än den andra. I praktiken finns det redan idag ansvariga ledare och en nationell samarbetsgrupp för vissa utvecklingsområden och projekt inom *Scen utan gränser*. Det är svårare att se till att TINFO får ökade resurser. Besparingarna inom statens finanser är även riktade mot kulturbudgeten och konstnärliga informationscentra. Det finns självklart anledning för organisationen att försöka få ökat statsstöd för de nya uppgifterna och det är också möjligt att det kommer att lyckas på sikt, men man bör inte sitta och vänta på att det ska ske utan man bör även söka stöd på annat håll. Det finns anledning att söka samtalskontakt bland annat med kulturfonderna och att sträva efter att finna en lösning den vägen.

Ur TINFOS synvinkel handlar det uttryckligen om bristande personella resurser. För att kunna ansvara för samordningen av verksamheten inom *Scen utan gränser* behöver TINFO en anställd som har hand om samordningen och informationen om det svensk-finländska samarbetet. TINFO är en expertorganisation för det tvåspråkiga teaterfältet, men ingen av de anställda har svenska som modersmål. Det är en tydlig svaghet. Deltagandet i det

svensk-finländska plattformen *Scen utan gränser* har gett TINFOS svenskspråkiga service en energiinjektion. Idag ger TINFO ut information på svenska en gång i månaden i form av material från det finlandssvenska fältet och översättningar av material på finska. TINFO lägger även ut information på webbplatsen för *Scen utan gränser*.

Det vore en idealisk lösning ur TINFOS och Finlands tvåspråkiga teaterfältets synvinkel om TINFO fick möjlighet att engagera en producent eller samordnare som skulle tjäna såväl det finlandssvenska fältets behov i Finland som utvecklandet av samarbetet mellan Sverige och Finland. Jag föreslår att TINFO ska öppna en diskussion med det finlandssvenska teaterfältet och att de tillsammans ska utarbeta en plan som kan läggas fram inför eventuella finansörer. Linnea Staras nyligen färdigställda utredning *Teaterfältets aktörer (2013)* om det finlandssvenska teaterfältets verksamhetsförutsättningar som är framtagen på uppdrag av Svenska Kulturfonden utgör en bra grund för det här arbetet.

Scen utan gränser behöver såväl i Sverige som i Finland en hemmahamn som säkerställer kontinuiteten i det svensk-finländska teatersamarbetet. *Scen utan gränser* är en samarbetsplattform och ett nätverk där det finns potential att utveckla teaterbranschen på sikt på båda sidorna av Bottenviken.

8. Tack

Jag vill framföra ett stort tack för det omfattande material som jag har fått tillgång till genom den svenska koordinatör för plattformen *Scen utan gränser / Rajaton näyttämö* Ann-Cathrine Fröjdö (Riksteatern) och den finländska koordinatör Jonas Welander (Hanaholmen - Kulturcentrum för Sverige och Finland). I materialet ingick rapporter om samarbetet och utvärderingsblanketter från de olika styrgrupperna. Jag har tagit fram kompletterande information om det svensk-finländska teatersamarbetet på webbplatsen www.scenutangranser.com och från informationsmaterial från projektets samarbetspartner och deras webbplatser.

Jag är i stor tacksamhetsskuld i synnerhet gentemot Ann-Cathrine Fröjdö som har avsatt mycket tid åt våra gemensamma diskussioner.

Jag vill även tacka följande personer som jag har intervjuat i samband med det här arbetet:

Kerstin Brunberg

journalist, ordförande för Kulturrådet

Birgitta Englin

verkställande direktör för Riksteatern

1.3.2005-31.12.2013

Hanna Helavuori

verkställande direktör för TINFO - Teaterinfo Finland

Mika Lehtinen

chef för T7 vid Tammerfors universitet
(Centre for Practise as Research inTheatre)

Gunvor Kronman

verkställande direktör för Hanaholmen -
Kulturcentrum för Sverige och Finland

Linde Sjöstedt

verksamhetsledare för Länsteatrarna rf

Joachim Thibblin

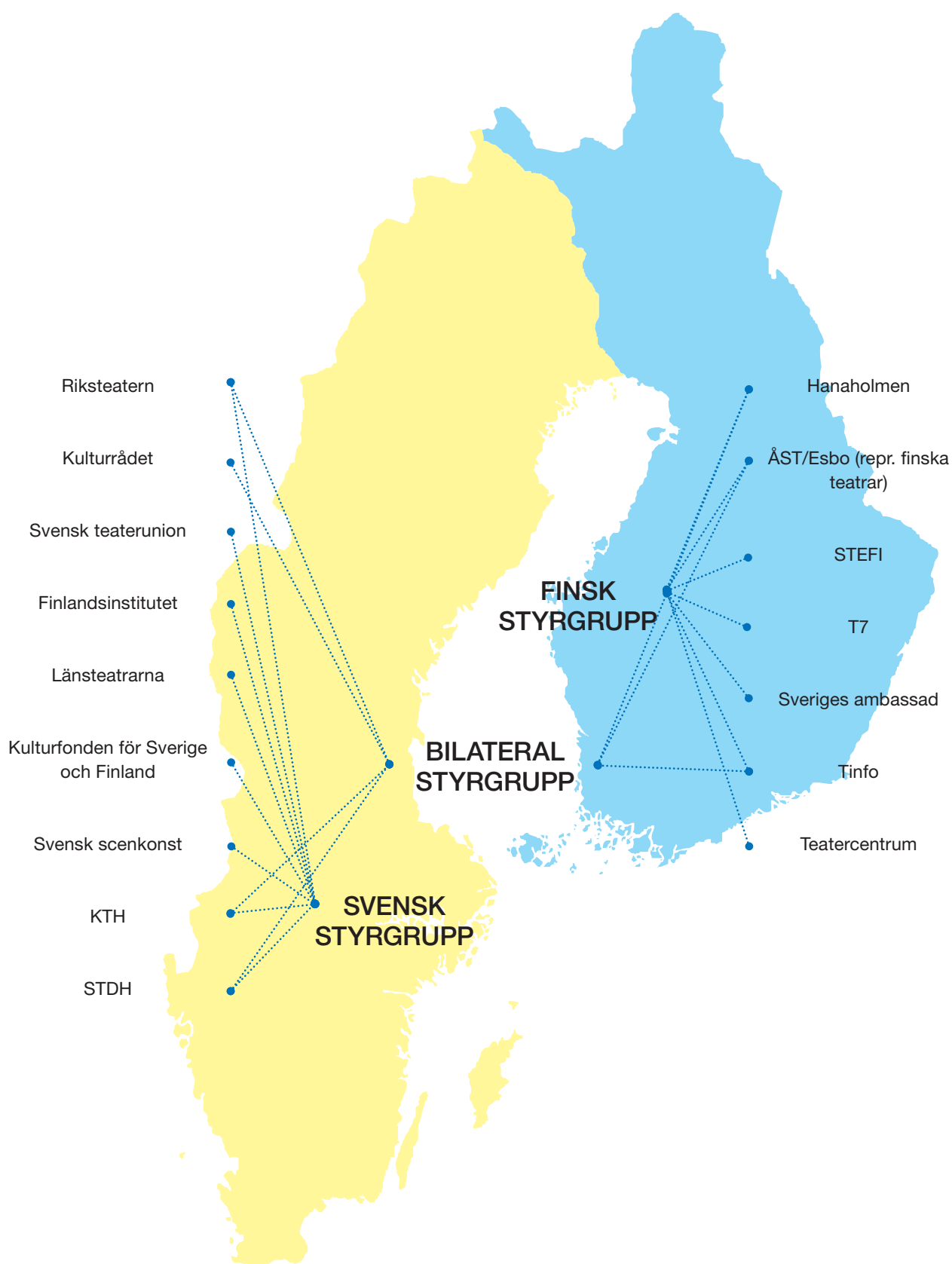
teaterchef för Esbo stadsteater

Jag lämnar min rapport till Riksteatern och Hanaholmen - Kulturcentrum för Sverige och Finland och önskar det svensk-finländska teatersamarbetet lycka till och en lång framtid.

Helsingfors i juni 2014

Riitta Seppälä

Koordinering

Mätbarhet

Titel	Genomsnitt	Bedömning	Ämne	Plats	Utbildning	År	Utbildningsnivå	Utbildningsområde	Utbildningsform	Utbildningsansvarig	Utbildningsbudget	Utbildningskostnad	Utbildningsintäkt	Utbildningsresultat	Utbildningsutvärdering
Den sista morgonstjärnan			Den sista morgonstjärnan												
Den sista morgonstjärnan			Den sista morgonstjärnan												
Den sista morgonstjärnan			Den sista morgonstjärnan												
Den sista morgonstjärnan			Den sista morgonstjärnan												
Den sista morgonstjärnan			Den sista morgonstjärnan												
Utopia /Utopimontage			Utopia /Utopimontage												
Lastentarha, Pelastetaan äiti, Arktinen onni, Quo Vadis Hamlet			Lastentarha, Pelastetaan äiti, Arktinen onni, Quo Vadis Hamlet												
Pink Noise			Pink Noise												
Pink Noise			Pink Noise												
Pink Noise			Pink Noise												
Pink Noise			Pink Noise												
Pink Noise			Pink Noise												
Pink Noise			Pink Noise												

Sedan 2011 har Scen utan Gränser fört bok på samtliga evenemang inom plattformen. Mätbarhetsdokumentet har inte en vetenskaplig funktion men fungerar som ett verktyg som erbjuder en överblick av plattformens omfattning. Idag finns sammanlagt över 400 evenemang bestående av föreställningar, läsningar, seminarier, workshops, möten och annan kringverksamhet listade i dokumentet.

<http://www.scenutangeranser.com/matbarhet-mitattavuus/>

"Fascinerande!! Närvaron, texten, vad som är verkligt – vad som händer i en själv, vad som händer i mötet med andra. Jättehäftigt just i teaterformen att forska kring!"

PUBLIKKOMMENTAR DISTANS-
FÖRESTÄLLNINGSCENER UR
FODRINGSÅGARNNA, PILOT MED
FIBERTEKNIK

Toivottavasti
vastavuoroinen
teatteritutuminen
järjesty. Tiedon suora siirto
on niin arvokasta!

TEKNIKER
SOM DELTOG I
TEKNIKERUTBYTE

Lisää teatteria ruotsista!

PUBLIKKOMMENTAR:
DÖDSDANSEN & VI HAR DET
BRA I ESBO

**Språket är det största hindret.
Vi har visserligen en stor
finsktalande publik i Sverige,
men vi vill att även de som inte
talar finska ska få tillgång till
föreställningar. Vi har också svag
kännedom om finländsk teater,
något som för min del, besöket i
Tammerfors har förändrat till det
bättre!**

SVENSK TEATERCHEF PÅ
TAMMERFORS TEATERSOMMAR

**Det är bra att se hur teater
ser ut utomlands. Jag
hoppas att gästspel mellan
Finland och Sverige blir fler i
framtiden.**

PUBLIKKOMMENTAR:
DÖDSDANSEN & VI HAR
DET BRA I ÅBO

Tällaiset tapaamiset
auttavat varmasti meitä
ymmärtämään paremmin
toisiamme (sekä täällä
Suomessa että lahden yli
Ruotsin suuntaan), erilaisten
työkulttuureiden näkeminen
ja niistä keskustelu on aina
hyödyllistä

FINSK TEATERTEKNIKER,
NÄTVERKSTRÄFF PÅ
RIKSTEATERN

Mukavaa että on ruotsinkielistäkin ohjelmistoa 😊

PUBLIKKOMMENTAR:
DÖDSDANSEN &
VI HAR DET BRA I KOTKA

Jag tror att våra resp. kultur-
ministrar, kulturpolitiker och andra
tjänstemän skulle ha allt att vinna på
att skapa goda förutsättningar för
konstnärerna. De bästa samarbetena
kommer ju alltid ur den konkreta
konstnärliga iden och då ska det
finnas goda möjligheter till att
genomföra dessa, strukturellt.

SVENSK TEATERCHEF PÅ
TAMMERFORS TEATERSOMMAR

I fortsättningen
vore det fint att föra
samman regissörer,
korerografer mm.
med tekniska
konstnärer för fundera
fram nya former av
processer, där teknik
är ett konstnärligt
uttrycksmedel bland
andra.

TEKNIKER
SOM DELTOG I
TEKNIKERUTBYTE

Patriarch var min favorit
bland föreställningarna
och seminariet om teknik-
utveckling, vilket föranledde
att två av våra tekniker åker till
Helsingfors nu i augusti.

SVENSK TEATERCHEF
PÅ TAMMERFORS
TEATERSOMMAR

**Tack för att ni tar hit
finsk kultur – vi är så
svältfödda på kultur på
vårt eget språk**

(ÖVERS.FR FINSKA)
PUBLIKKOMMENTAR, SÖDERTÄLJE "
FUNDAMENTALISTI"

Kontaktuppgifter

Ann-Cathrine Fröjdö

Projektledare
Riksteatern
Riksteatern 145 83 Norsborg
+46 (0)8-531 99373
+46 (0)70 637 59 76
ann-cathrine.frojdo(at)riksteatern.se
www.riksteatern.se

Aino Kostainen

Programkoordinator
Hanaholmen – kulturcentrum
för Sverige och Finland
Hanaholmsstranden 5 FI-02100 ESBO
+ 358 (0)9 4350 2146
aino.kostainen(at)hanaholmen.fi
www.hanaholmen.fi

Följ oss på Facebook

www.facebook.com/ScenUtanGranser

Och på vår webbplats

www.scenutangranser.com

Översättning: Tarja Salo, aukt. translator
Grafisk form: Otto Donner

Med stöd av:

Kulturfonden för Sverige och Finland –
Suomalais-ruotsalainen kulttuurirahasto
Undervisnings- och kulturministeriet (FI) –
Opetus- ja kulttuuriministeriö
Nordisk kulturfond –
Pohjoismainen kulttuurirahasto
Nordplus (Nordiska ministerrådet –
Pohjoismaiden ministerineuvosto)
Utrikesdepartementet SE
Kulturförvaltningen Stockholms stad
Ålands Landskapsregering –
Ahvenanmaan maakuntahallitus
Riksteatern
Hanaholmen – Kulturcentrum för Sverige och
Finland – Hanasaari – ruotsalais- suomalainen
kulttuurikeskus
Tinfo - Teatterin tiedotuskeskus –
Teaterinfo Finland
Tutkivan teatterityön keskus-(T7) –
The Centre for Practise as Research in Theatre (T7)
Espoon kaupunginteatteri - Esbo Stadsteater